

II RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 92 (31).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 11. aprillil 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 82 Riigikogu liiget.

Walitsuse loosis: Riigiwanem **Fr. Akel**, põllutööminister **A. Kerem**, siseminister **Th. Rõuk**, teedeminister **K. Kark**, välisminister **O. Strandman**, sõjaminister **O. Amberg**, välisministeeriumi administratiivosakonna juhataja **H. Markus**.

P ä e w a k o r d:

1. Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude rendiwahekorra uuendamise seadus — III lugemisel.

2. Asundustalude ajutiste kõrwalrentnikkude maaga warustamise seadus — III lugemisel.

3. Riigiteenistusest wabastamise korral palga edasimaksmise seadus — II lugemisel.

4. Riigi 1924 a. eelarwe — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnison**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**, pärast abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **J. Tõnison**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud.

J. Wain (sd.): Eile, kui meie täna-hommikuse Riigikogu koosoleku päewakorda kokku seadsime, ei wõinud weel ette näha, et wõiks üles wõtta wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seaduse. Eile jagati aga see eelnõu Riigikogu liigetele välja ja sellepärast wormilikka takistusi selle seaduse päewakorda wõtmisel ei ole. Teen ettepaneku päewakorda wõtta „wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus“. Sel juhtumisel, kui see päewakorda wõetakse, asetada tema kolmandaks päewakorra-punktiks, kuna meil harilikult kolmandal lugemisel olewad seaduseelnõud

enne wastu wõetakse ja siis alles tulewad esimesel lugemisel olewad seaduseelnõud.

Juhataja **J. Tõnison**: Rkl. Kärner on ettepaneku teinud, wõtta päewakorda komisjonide täiendawad wälimised. See tuleks päewakorra esimeseks punktiks. Rkl. härra Wain'i poolt tehtud ettepaneku järele tuleb wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus neljandaks päewakorra-punktiks. Panen päewakorra täiendatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on päewakord täiendatud kujul wastu wõetud.

Enne päewakorraale asumist on sõna sekretääril teadaande korras.

2. Teadaandmine Sekretäär **T. Kalbus**: Wabariigi Walitsusele tagasiantud seaduseelnõu kohta. Wabariigi Walitsusele on tagasi antud laewa hüpoteegi seadus.

3. Komisjonide täiendawad wälimised. Juhataja **J. Tõnison**: Rkl. Kärner'i poolt on ettepanek tehtud omawalitsuse komisjoni walida rkl. Womm sotsiaaldemokraatliku rühma poolt. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Womm omawalitsuse komisjoni walitud.

4. Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude rendiwahekorra uuendamise seadus — III lugemisel. Maakomisjoni aruandja **J. Wain** kannabette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1 ja 2.

Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude rendiwahekorra uuendamise seadus.

§ 1. Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude pidajatega uuendatakse rendiwahekord nende käes ka-

sutada olewate maade kohta, kuni nende maade planeerimiseni, kusjuures rentnikul õigus jääb tema käes kasutada olewal heina- ja karjamaal kaswawat metsa tarwitada oma majapidamise waju-duseks wastawalt selle seaduse § 2 põhjal kindlaksmääratud metsa tarwitamise õigusele ja põllutööministeeriumi poolt maksmapandawatele tarwitamisnormidele.

§ 2. Peale talude planeerimist omandab rentnik tema talu piiridesse jääwa heina- ja karjamaa peal kaswawa metsa kohta tarwitamise õiguse:

a) tasuta, kui praegune rentnik, rendiõiguse temale müüjaga wõi pärandajaga kokku vähemalt 40 a. jooksul seda talu pidanud rendiwahekorra alusel;

b) tasu eest, mis wastab $\frac{1}{100}$ metsa taksihinnast iga aasta kohta, mille wõrra rentnik rendiõiguse temale müüjaga wõi pärandajaga kokku talu alla 40 a. on pidanud rendiwahekorra alusel.

Märkus 1. Heina- ja karjamaa peal kaswawad mitte metsaiseloomuga üksikud puud antakse rentnikule tasuta.

Märkus 2. Heina- ja karjamaa metsa hulka arwatakse ka wäljarenditawatel maa-aladel kaswawad wäikesed puudesalgad ja wäiketalu päralt arwataw kadastri mets, kui seda kaardi, wõi looduses olewate märkide järele heina- ja karjamaa metsast wõimatu on lahutada.

Märkus 3. Planeerimisel renditalu piiridesse aetawa riigimetsa kohta omab rentnik selle metsa tarwitamiseks sama õiguse, mis temal oli talust planeerimise teel eraldatud heina- ja karjamaa metsa kohta, kuid mitte suuremas ulatuses kui wastawalt eraldatud heina- ja karjamaal kaswawa metsa wäärtusele.

Aruandja **J. Wain** (loeb): § 3. Wäiketalu piirides asuwad ehitused lähewad rentnikkude omanduseks tasuta, kui need rentniku, rendiõiguse temale müüja wõi pärandaja kulul ehk 40 a. eest mõisa poolt üles ehitatud ja talu päralt olemistena rentniku ehk rendiõiguse temale müüja wõi pärandaja käes wahet pidamata kasutada olnud.

Muudel juhtumistel tuleb rentnikkudel hoonete eest nende hindamise alusel tasu maksta, maha arwates

1) see osa, missuguses praegune talupidaja, wõi tema pärandaja hoonete ehituse kuludest kas isiklikult wõi kogukondlikult osa wõtnud ja

2) $\frac{1}{30}$ hoone hinnast iga aasta kohta, mis rentnik ehk tema pärandaja üle 10 aasta wäiketalu kasutanud.

Põllutööminister **A. Kerem**: Wäga austatud Riigikogu liikmed! Teisel lugemisel tähendasin mina juba, et Riigikogu liikme Penno poolt esitatud paranduse wastuwõtmine § 3., wastolusse asetab § 7-ga. Ma ei hakka seda kordama, ma lisaksin sellele juurde, et wastu wõttes § 3. teisel lugemisel wastuwõetud kujul, satub selle seaduse teostamine teatawate raskustega kokku. Nimelt on õige palju akte juba maakonna komisjonides läbi waadatud ja wastu wõetud nendel alustel, mida käsitab § 3. Kui aga nüüd neid aluseid muuta, siis tulewad kõik need läbiwaadatud aktid ümber teha ja läbi waadata. Kinnitatud akte on praegu ministeeriumis umbes 1.000, siis weel umbes 3—4.000 akti, mis on maakonna komisjonides läbi waadatud ja umbes 10.000 akti, mis on kohapealsetes komisjonides läbi waadatud. Kui seda kõike ümber teha, siis arwan mina, et käesolewa seaduse teostamine tuntawalt wiiwita-taks ja see iseenesest ei oleks mitte nende renditalupidajate huwides. Seda arwesse wõttes teen mina ettepaneku § 3. wastu wõtta II lugemisel ettekantud kujul.

R. Penno (as.): Mina kaitsen oma poolt esitatud redaktsiooni ja ma tahtsin ainult, kui härra juhataja mulle lubab, ühe wäikese redaktsioonilise paranduse teha. See on küll osalt sisuline parandus, aga ta käsitab põhimõttelikult sedasama, mis komisjoni poolt esitatud redaktsioon, nii et seda kodukorra põhjal wõimalik on weel III lugemisel teha. Sinna tuleks juurde ainult üks sõna, see on „rendiõiguse müüja“. Sellega kõlaks § 3 wii-manse lause järgmiselt: „Muudel juhtumistel tuleb rentnikkudel hoonete eest nende hindamise alusel tasu maksta, maha arwates 1) see osa, missugusest praegune talupidaja wõi rendiõiguse temale müüja wõi pärandaja isiklikult wõi kogukondlikult hoonete ehituse kuludest osa wõtnud ja 2) $\frac{1}{30}$ hoone hinnast iga aasta kohta, mis rentnik wõi rendiõiguse temale müüja wõi pärandaja üle 10 aasta wäiketalu kasutanud.“ Selle paragrahwi esimene osa on läbi läinud ja ka komisjoni poolt esitatud redaktsioonis on ta juba olemas. Ma esitan wastawa paranduse, aga see sisuline muutmine on komisjoni poolt esitatud ja tehtud paranduse

piirides, nii et seda võimalik on vastu võtta.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Penno uus redaktsioon läheb lahku endisest redaktsioonist. Kodukorra järele ei saa sisulist parandust III-dal lugemisel enam teha. § 3-da wiimane lause tuleks redigeerida järgmiselt: „Muudel juhtumistel tuleb rentnikkudel hoonete eest nende hindamise alusel tasu maksta, maha arwates 1) see osa, missuguses praegune talupidaja või rendiõiguse temale müüja või pärandaja isiklikult või kogukondlikult hoonete ehituse kuludest osa võtnud ja 2) $\frac{1}{30}$ hoone hinnast iga aasta kohta, mis rentnik või rendiõiguse temale müüja või pärandaja üle 10 aasta väike-talu kasutanud.“

Siin on juba oluline muudatus: Tuuakse uus isik, kellelt rentnik on saanud renditalu, see on rendiõiguse temale müüja sisse. Kuigi siin wahest muidu kokku käiks põhimõttelikult, aga sisu muutub selle uuenduse läbi igatahes, ja kodukorra järele ei saa niisugust sisulist muudatust enam mitte teha. Kui komisjoni redaktsioon võtta, siis on see ometi teatawas sisemises kooskõlas paragrahwiga. Kui võtta üks osa komisjoni poolt esitatud paragrahwist ja teine osa härra Penno ettepanekust ja need kokku sulatada, siis saab midagi muud. Mina, kodukorra põhjal ei saa seda ettepanekut hääletamisele panna. Ma kannan ette põllutööministri parandusettepaneku, et aruandja siis seisukoha võtaks.

§ 3 lõpulause vastu võtta II lugemisel esitatud kujul, see on järgmiselt:

„Muudel juhtumistel tuleb rentnikkudel hoonete eest nende hindamise alusel tasu maksta, maha arwates see osa, missuguses praegune talupidaja või rendiõiguse temale müüja või pärandaja isiklikult või kogukondlikult hoonete ehituse kuludest osa võtnud.“

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Wain: Eelmine paragrahw võeti vastu teisel lugemisel wastuwõetud kujul, seega parandusega, kuid eelmine paragrahw oli iseenesega kooskõlas. Kui aga § 3 parandused, nagu nad II lugemisel vastu võetud, maksma hakkavad, siis ei ole § 3-s eneses ega ka seaduses üldse kooskõla. Seadus esitas enne enesest terwiku. Kui § 3 ülesse seati 40 aastat, siis ei tähenda see mitte, et 40 aastane määr peab maksma igal pool; põllutööministrile jääb võimalus

wälja töötada hindamise alused maakoh-tade järele. Ma tähendasin juba II-sel lugemisel, et olgu metsa iseäralduste, maapõhja niiskuse või mõne teise asja-olu tõttu, peawad majad saama madalamalt hinnatud; võimalik, et üksikutes kohtades ei tule aastate eest, mis üle 30. kellelgi tasuda.

Kui peaks vastu võetama 30 aastane kustutamise norm, siis tõuseb küsimus, kas § 8-dal on enam mõtet ja meie kantseli saaks suure hulga tööd juurde, ilma et töl suuremat majanduslikku tähtsust riigikassa huwides on. Sellepärast, seaduse kooskõla ja paragrahwi kooskõla mõttes, on komisjoni redaktsioon wastuwõetavam.

Juhataja J. Tõnisson: Hääletamisele tuleb kõigepealt põllutööministri ettepanek vastu võtta § 3-da lõpuosa sellel kujul, nagu ta oli maakomisjoni poolt esitatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud.

Siis panen § 3-da ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 vastu võetud.

Aruandja J. Wain kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 4—9.

§ 4. Väiketalude peal asuwate ehituste kohta rentnikkude omandamisõiguse ja metsa kasutamisoõiguse kindlaksmääramiseks asutatakse ringkonna komisjonid järgmises koosseisus: riigimaade ringkonna walitseja kui esimees, metskonna metsaülem ja wallanõukogu esitaja. Komisjoni ette kutsutakse seletusi ja tõendusi andma väiketalude pidajad ja tarwiduse korral tunnistajad ning wõrandatud maade endised omanikud ehk nende wolinikud. Komisjoni istungist tuleb asjaosalistele vähemalt seitse päewa warem teatada. Komisjoni istungi üle peetakse protokoll.

§ 5. Komisjoni protokoll ühes materialega saadetakse edasi riigimaadeülemale, kellele ka komisjoni otsuste peale edasi võib kaebada 2 nädala jooksul, arwates protokollil ärakirja wäljapanemise päewast kohalikus wallamajas awaliku kuulutusena. Wäljapanemise päewa tähendab protokollil ära wallawalitsus.

§ 6. Ringkonna komisjoni otsused astuwad jõusse pärast kinnitamist maakonna komisjonis, kes läbi waatab ja

ära otsustab ka kõik sissetulnud kaebtused. Maakonna komisjon seisab koos riigimaadeülemast, kui esimehest, maakonna metsaülemast ja maakonnawalitsuse esitajast. Komisjoni kutsub kokku riigimaadeülem ning esitab läbiwaatamiseks kõik asjasse puutuwa materjaali ühes seletusega. Maakonna komisjoni otsused antakse asjaosalistele teada allkirja vastu wallawalitsuse kaudu.

Märkus. Maakonna komisjoni istungitest teatatakse wastawa wallanõukogu § 4 nimetatud esitajale, kes komisjoni istungist võib sõnaõigusega osa võtta, ja riigikontrollile.

§ 7. Wabariigi Walitsuse poolt 11. juunil 1920 a. wastuwõetud määruse maaseaduse põhjal riigistatud mõisate renditalude rendilepingute uuendamise kohta („Riigi Teataja“ nr. 89/90 — 1920 a.) ja Wabariigi Walitsuse poolt 4. märtsil 1921 a. wastuwõetud määruse 11. juunil 1920 a. maaseaduse põhjal riigistatud mõisate renditalude rendilepingute uuendamise määruse täiendamise kohta („Riigi Teataja“ nr. 19 — 1921 a.) alusel põllutöoministri poolt kinnitatud otsused hoonete kohta käiwas osas jääwad jösse, kuna heina- ja karjamaal kasvawa metsa kohta rentnikul kasutamise õigus jääb selle seaduse § 1 ja 2 ettenähtud ulatuses, kas tasuta ehk tasu eest, nagu see kinnitatud otsuses tähendatud. Nimetatud määruste põhjal tehtud otsused, mis põllutöoministri poolt senni kinnitamata, waadatakse maakonna komisjonis uuesti läbi käesolewas seaduses ettenähtud korras ja alustel.

§ 8. Selle seaduse järele hoonete eest maksetawad tasud, mis alla 5.000 marga, kustutatakse.

§ 9. Põllutöoministrile jäetakse õigus käesolewa seaduse juurde tarwilikka juhtnõore anda.

Juhataja **J. Tõnisson:** Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

5. Asundustalude Maakomisjoni aruandja J. Teetsow kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—7:

Asundustalude ajutiste kõrwalrentnikkude maaga warustamise seadus.

§ 1. Kodanikkudele, kes omawalitsuse asutuse otsuse ehk põllutöoministeeriumi korralduse alusel maaseaduse § 15 p. a mõtte kohaselt väljaantud asundustaludest riigimaad ajutiste kõrwalrentnikkudena kasutawad, annab põllutöoministeerium maad selles seaduses ettenähtud korras.

§ 2. On kõrwalrentnik tema käes kasutada olewat maad senni isiklikult harinud, warustab teda põllutöoministeerium maaga, kas

1) väikemajapidamistena väljaantawate kruntide arwel, ehk

2) sama asundustalu arwel, millest osa ajutise kõrwalrentniku kasutada oli, kusjuures eraldatakse kõrwalrentniku kasuks, riigimaade planeerimise korras, kunni pool asundustalust, kui kõrwalrentnik maasaamises enam- ehk sama õiguslik on, kui kinnitatud rentnik, ja käsitöökoht, kui kõrwalrentnik vähema õigustega; kinnitatud rentnikule ei või alla 10 ha. kasutamiseks jääda.

Märkus 1. Asundustaludest ei või ilma selle pidaja nõusolekuta maad eraldada, kui asundustalu alla 12 ha. suur on, ehk teda kasutab kinnitatud rentnikuna 1) autasuks tasuta maasaaja, 2) wabadusriisti omanik, 3) vähemalt 40% tööjõudu kaotanud sõdur, 4) langenud sõduri perekond, ehk 5) maaseaduse § 22 alusel määratud isik. On aga kõrwalrentnik tema käes kasutada olewal maatükil oma majapidamise hoone üles ehitanud, eraldatakse temale ka selles märkuses tähendatud juhtumistel iseseiswaks krundiks tema käes kasutada olew maad.

Märkus 2. On asundustalust maa eraldamise üle kinnitatud rentnik ja ajutine kasutaja warem oma wahel kokku leppinud, siis läheb kokkuleppes eraldamiseks ettenähtud osa asundustalust ajutisele kõrwalrentnikule üldises planeerimise korras.

Märkus 3. Kui kinnitatud rentnik ei ole ise senni maad kasutanud, on kõrwalrentnikul koha peale eesõigus ja kinnitatud rentnikul on õigused, mis selles seaduses kõrwalrentnikkudele ette nähtud.

Märkus 4. Põllutöoministril on õigus maad anda kasutamiseks käesolewas seaduses ettenähtud alusel ka neile kõrwalrentnikkudele, kes rendi ajal maid korralikult pidanud, kuid kohtuotsuse ehk põllutöoministeeriumi korraldusel on kohalt tagandatud.

§ 3. Ei wõta kõrwalrentnik põllutöoministeeriumi poolt pakutud maad vastu, kaotab tema edaspidiseks § 1 ja § 2 ettenähtud õigused ja asundustalu kinnitatud rentnik wõib kõrwalrentniku lahkumist nõuda.

§ 4. Kõrwalrentnik kaotab maakasutamise õiguse, kui tema maad edasi rendib enne kohale asumist ehk 3 aasta jooksul kohale ei asu, — missugustel juhtumistel eraldatud maa wõib põllutöoministeeriumi nõusolekul asundustalu külge, millest ta lahutatud, tagasi liidetud saada.

§ 5. Käesolewa seaduse alusel korraldusele tulewate rendiüksuste kohta sõlmitud lepingud kaotawad oma maksuse korraldamisele järgnewaks 30. aprilliks.

§ 6. Selle seadusega seotud planeerimise ja korralduse tööd teeb põllutöoministeerium.

§ 7. Põllutöoministril on õigus käesolewa seaduse elluwimiseks tarwilikka juhtnõore anda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Käesolew seaduseelnõu on lõpuhääletamisel nähtawa enamusega vastu wõetud.

6. Wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **J. Wain**: Riigikogu poolt anti wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise

seadus pärast II lugemist maakomisjoni tagasi. Selle seaduseelnõu juurde oli juba Riigikogu poolt parandusettepanekuid tehtud, kuid oli ka asju, mis siin ette pandud ei olnud, mis aga tagasilükkamise motiividena käsitati. Üks oli nende maade küsimus, mille rendileping juba 1923 a. lõppes, teine oli rendi uuesti normeerimine ja kolmas — seaduse maksma hakkamine. Ma peataksin kõigepealt teise küsimuse, see on rendi uuesti normeerimise juures. Maakomisjon arutas kolme ettepanekut. Ühe ettepaneku järele oleks rendid tõstetud kaheajakordseks, teise ettepaneku järele sajakordseks ja kolmanda järele — 60, 24 ja 18 kordseks. Neid ettepanekuid põhjendati sellega, et rendilepingute tegemise ajal rahakurs kogu aeg langes. Et rendilepingud olid

tehtud mõned vähema, mõned suurema summa peale, siis ei ole wõimalust neid ka ühe wõrra suurendada.

Esimest ettepanekut põhjendati sellega, et tarbeained, mis maast saadakse, kunni 200 korda tõusnud on ja selle järele peaks siis ka maarent 200 korda tõstetud saama. Puudusena pean aga tähendama, et seal ei olnud arwesse wõetud neid rendilepinguid, mis tehtud pärast 23. aprillil 1915 a., kuna sõjaajal juba rahakurs langenud oli. Hiljem tehtud rendilepingud oleksid saanud wastawalt 1922 a. rendilepingu pikendamise seadusele kõrgendatud. Selles seaduses on ette nähtud kolm kõrgendamismäära: 5, 2 ja 1½. Oleks pidanud aluseks wõtma warem tunnustatud normid.

Rendid, mis hakkasid maksma 1918 a. tehtud rendilepingutega, tõsteti hiljem 1½ korda. Et teisi rente otsustati tõsta 5-kordseks, siis peab arwama, et kui nüüd kõiki tõsta ühe wõrra, siis tõuseksid ühed 200 kordseks, kuna aga teised niipalju kõrgemaks, kui palju 5 poolteisest rohkem on, seega 200 wõetud umbes 3,3 korda, järelkult wiimased rendid tõuseksid umbes 640 kordseks. Sellekohase ettepaneku tegija rkl. härra Indermitte tähendas, et sel juhtumisel, kui 200 kordne rent oleks saanud vastu wõetud, oleksid igasugused naturaalkohustused rentniku pealt maaomaniku peale üle läinud.

Teine ettepanek oli — tõsta rent 100 kordseks. Tema aluseks toodi ette kohtuotsesse, kus warem kui ka nüüd oli selgeks tehtud, et talud arwates 1 rubla üks mark, nüüd 100 korda kallimalt müüakse, kui müüdi 1915 aastal, ja sellepärast wõidak 1915 a. tehtud rendilepinguid, arwesse wõttes maksimaalset turuhinda maa juures, tõsta 100 kordseks, kuna need rendilepingud, mis tehtud peale 23. aprilli 1915 a. kunni 1918 a. oleks tulnud tõsta — esimesed 40 kordseks ja wiimased — 30 kordseks.

Wiimase ettepaneku, tõsta rente 60, 24, 18 ja 6 kordseks, aluseks on wõetud rent, mida maksawad asunikud praegu riigimaade eest. Asunikude rent on põllutöoministeeriumi wäljaarwamiste järele endisest kõrgem 60—65 korda, kui wõtta wäljaarwamise aluseks 1 rubla — üks mark wõi üks ülem-ida rubla — kaks marka. Maakomisjon asus sellele seisukohale, et riigimaa on endine mõisamaa ja parem kui talumaad, et mõisad paremaid tükke juba taludele ei andnud,

popsid aga weel talude serwadel, mis pärast ei tarwitse siin maksimaalset riigirenti aluseks wõtta. Nagu juba tähendasin, tõsteti rendid, mis enne 1915 määratud, 5-kordseks, neist hilisemaid 2-kordseks ja selle järgmisi 1½-kordseks. Siin on wastawalt wõetud 60, ja ⅔ kuuekümnest on 24, ⅓ kuuekümnest teeb wälja 18. Siis on toodud weel juurde rendilepingud, mis tehtud pärast 23. aprilli 1919 a. ja enne 23. aprilli 1920 a. Need rendilepingud on arwatud 6 kordseks. Mis puutub hilisematesse rendilepingutesse, siis arwati, et pärast 23. aprilli 1923 a. meie rahakurs kuigi palju muutunud ei ole ja hilisemaid rente ei tarwitse tõsta.

Mis puutub seaduse maksmahakkamisesse, siis on wõetud seadusesse sisse § 5, mis endise sellekohase paragrahwi ära muudab. Endises § 5 oli öeldud, et seadus hakkab maksma „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamise päewast arwates, kuid siin on üles wõetud, et käesolew seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega. Arwati, et „Riigi Teatajas“ maksmahakkamise päew wõiks wiibida, mis kodanikkude wahel segadusi sünnitaks. Maa-komisjoni nimel panen ette seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Põllutöeminister A. Kerem: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogus selle seaduse arutamise ajal on § 1-st täiendatud punkt b ja c-ga. See on aga uue olukorra loonud, nii et juba tähtsuse omab asjaolu, kas endise § 1 märkused jõusse jääwad wõi mitte. Käesolewa seaduse redaktsiooni järele otsustades wõib arwata, et 1922 a. wastuwõetud seaduse § 1 märkused rendilepingute kohta, mis lõpewad 1924 ja lõppesid 1923 aastal, jõusse ei jää. Nende märkuste hulgas on aga sarnaseid, mis käiwad wiljapuuadade ja üksikute wäljarenditawate heinamaatükkide ning tööstus- ja kaubandus ettewõtete kohta, neid pikendusega seaduse alt wälja jättes. Praeguse seaduse põhjal wõiks aga arwamisele tulla, et kui wiljapuuai, mis mitte üle 5 tiinu ei ole, leping lõpeb 1924 aastal, siis tema iseenesest pikendatud on ka järgmise aasta peale. Samuti ka kui mõnel omawalitsuse teenijal on tarwitada palgalepingu alusel maatükk, ja kui leping läinud aastal lõppes, siis käesolewal aastal nähtawasti wõiks seda pikendada selle seaduse alusel. Niipalju kui minul teada, komisjonides ei ole seda mitte mõeldud, aga see on eksikombel

sisse sattunud. Sellepärast ilma, et ma tahaks selle seaduse wastu rääkida, leian, et oleks soowitaw seda seaduseelnõu I ja II lugemise wahel weel komisjoni anda läbiwaatamiseks.

Juhataja **J. Tõnisson:** Fakti- seks märkuseks on sõna rkl. Wain'il.

J. Wain (sd.): Seaduse tiitel ütleb, et seaduse §§ 1, 2 ja 5 muudetakse nendes osades, mis ette toodud, kuna aga need paragrahwid, mis siin mitte loetud ei ole, muutmata jääks. Iseenesest ei ole neid märkusi, kui nüüd mõni tahetakse wastu wõtta, sugugi wõimatu siin teha. Mis puutub rendimaadesse, siis on juba asi nii, et kui rentnik on kord juba ära läinud, ega ole pikendatud rendilepingut wiljapuuadade kohta, siis ei saa seda ka nüüd pikendada.

A. Jürman (põl.): Enne komisjoni tagasiandmist arutati seda seadust lähemalt ja näidati, et tal õige suured puudused on. 1) § 1-ses räägitakse 5 tiinust põllumaast ja aiamaast. Selle tagajärjel kujuneks see seadus mitte ainult wäikeste popside seaduseks, waid wõtaks wäga laiaulatuslikud piirid ja hakkaks hulga õige suurte normaaltalude rentnikkude kohta maksma. Selle tagajärjel oleks tema ulatus liig suur ja need normaaltalu rentnikud, kellel 5 tiinu aia- ja põllumaad, ei tarwitse mitte niisugust kaitseseadust, nagu seda tarwis wahest popsidele. Nagu siin tähendati, komisjon ei ole seda puudust mitte kõrwaldanud; 2) ei ole mitte komisjon parandanud punkt c, kuna punkt c on redigeeritud järgmiselt: „kui rendileping lõppes 1923 a. ja kui maaomanik kellegi teisega uut rendilepingut sõlminud ei ole wõi kui maaomanik kellegi teisega rendilepingu sõlminud on, kuid uus rendilewõtja enne 1-st aprilli 1924 a. rendimaale tegelikult asunud ei ole.“ Tähendab, ka nende kohta siis astub jõusse see wäikemaapidajate rendilepingu pikendamise seadus, kust aasta tagasi rentnik lahkus ja kuhu uus rentnik enne 1-st aprilli 1924 a. rendimaale tegelikult asunud ei ole. Sellega on see punkt kõigehalwem terwes selles seaduses. Tähendab, kui rentnik aasta tagasi oli lahkunud omalt kohalt, loomulikult asus tema kas mujale wõi wõttis teise koha rendile, peremees pidi hakkama oma kohta ise harima wõi rentis kellegile teisele wälja wõi andis oma pojale üle. Nüüd aga, kui koht juba aasta oli

teise käes kasutada, kas peremehe enda käes, wõi tema sugulase käes, siis tuleb ja annab see seadus õiguse aasta eest seal olnud rentnikule uuesti selle koha peale tagasi tulla ja esimest wälja ajada. (A. Jõeäär, sd.: See ei ole õige!) Kui kohaomanik annab koha oma pojale edasi, siis ei tehta harilikult nende wahel rendilepingut, waid isa ja poeg peawad kohta edasi, sel juhtumisel on wõimalik siis kohta ära wõtta. Wõi kui peremees on koha enese kätte jätnud, on pidanud muretsema tarwilikud põllutööriistad, loomad ja hobused ja nüüd aasta pärast uue majandusaasta algusel likwideeri kõik see warandus, mis oled sina muretsenud ja anna koht rentnikule tagasi. Ja sealjuures ei ole öeldud isegi: kui rentnikul teist kohta ei ole. On tal juba teine koht olemas, siis wõib ta sellega kaks kohta saada. Siin ei ole enam mingisuguse kaitseseadusega tegemist, waid ümberpöördukt. Ja edasi, ka sel korral wõetakse koht ära, kui tema on sõlminud rendilepingu wõõraga, aga see wõõras ei ole enne 1-st aprilli sinna sisse asunud. Mis tähendab mõiste, „sinna sisse asuma?“ Kas seda, et ta on täiesti oma perekonnaga sinna elama asunud 1-seks aprilliks, wõi et tema on oma wiljaseemne ja põllutööriistad sinna toonud. See on mõiste, mille üle wõib waielda, mis palju kohtuprotsesse wõib esile kutsuda ja lahendamisel palju tüli wõib sünnitada. Harilikult enne 1-st aprilli keegi rentnik ei saagi tulla koha peale, waid ta toob osa oma inwentaarist, põllutööriistad jne. ära ja ise tuleb 1-ks maiks wõi 23.—25. aprilliks oma perekonnaga kohale. Selle tagajärjel lükatakse jälle ära need uued rentnikud, kes on kohale muretsenud kõik põllutööriistad, seemne, loomad, ja nüüd pane nad kus tahad, öeldakse, et sina ei saa ja antakse wanale tagasi. Aga wanal wõib olla on omal koht kasutada. See on teine suur puudus, mis nõuab, et punkt c täiesti peaks wälja jääma.

Teiseks on siin rendinormid wäga ebamääraselt wõetud. Wõtame näiteks § 2 punkt a on öeldud, et rentnik on kohustatud maksuma 60-ne kordset renti, kui leping on tehtud enne 23. aprilli 1915 a. Ilus! Aga kui ta oli teinud lepingu pärast 23. aprilli 1915 a., kui ta sõlmis lepingu ainult aasta pärast seda, siis langeb juba see määr 24-ja peale. Need wahekorrad, mis rendi ära määravad, ei wasta wastawatele rahakur-

sidele, mis sel ajal oli. Mina leian ka, et see rendilepingute pikendamise seadus tuleks uuesti komisjoni tagasi anda läbiwaatamiseks ja wastawate paranduste tegemiseks. (K. Wirma, sd.: Aga esimesel lugemisel ikka wastu wõtta!) Wõib.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Wain**: Ma juhiksin tähelepanu selle peale, et läinud aastal wastuwõetud rendilepingute seaduses olid wälja jäetud kõik need märkused, mis 1922 aastal wälja wõeti ja wist küll sellepärast, et neid tarwis ei olnud. Härra põllutööminister ei tähendanud siin ka, et nende märkuste wäljajätmisega segadusi oleks tulnud. Uuesti neid märkusi restaureerima hakata, mis oma maksuwuse juba on kaotanud, wõiks siis, kui selleks tarwidus olema peaks. Et nende märkuste restaureerimiseks seadust oleks tarwis uuesti komisjoni anda, seda mina tarwilikuks ei pea. Märkused on must walge peal, neid wõib sealt wälja walida, kui tarwis peaks olema. Mina aga enam kui kahtlen nende tarwiduse juures. Mis puutub sellesse, et § 1 punkt c tarwis oleks teisiti redigeerida, siis mäletan wäga hästi, et põllumeeste rühma esitajad sellekohaseid mõtteid enne selle seaduse komisjoni andmist Riigikogus awaldasid, kuid mingisuguseid ettepanekuid selle kohta komisjonis ei tehtud. Ja mina arwan, et igal teisel rühmal oleks raske wõtta kõnest seda tuuma, mis keegi öelda on tahtnud, ja sellepärast on ka täiesti loomulik, et keegi teine ei saa teise eest komisjonis ettepanekuid teha. Kui aga komisjonis põllumeeste rühma esitajad ettepanekuid ei teinud, siis pole minul mingisugust põhjust arwata, et nemad nüüd sellekohaste ettepanekute esitamist tarwilikumaks peawad. Sellepärast arwan, et kuigi wäikseid parandusi tahetakse teha, siis tehtagu neid siin Riigikogus, aga kahe-kolme sõna muutmiseks seadust komisjoni tagasi anda ei ole tarwidust, parandusi wõib II lugemisel wäga hea eduga teha. Sellepärast wõib seaduse siin I lugemisel wastu wõtta ja komisjoni mitte tagasi anda. Kordan endist ettepanekut: seadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Tõnisson**: Faktiliseks märkuseks on sõna härra põllutööministril.

Põllutööminister A. Kerem: Faktilise märkusena tahtsin tähendada selle peale, et läinud aasta seaduses ei olnud tarwis neid märkusi, sest seal puudusid käesolewa seaduse punkt b ja c-le wastawad osad. Läinud aasta seadusega pikendati ainult need rendilepingud, mis juba eelmise aasta seaduse alusel pikendatud olid, praegu aga pikendatakse ka neid, mis läinud aastal ja käesolewal aastal lõpewad. Wõib olla — aja kokkuhoidmise mõttes — komisjoni andmine hädatarwilik ei ole, kuna Riigikogu tarwilikka parandusi II lugemisel võib teha.

Juhataja J. Tõnisson: Faktilise märkuseks on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Seaduse aruandja poolt toodi ette, et põllumeeste rühma esitajad ei olla komisjonis mingisuguseid parandusi teinud punkt c kohta. Pean faktilise märkusena tähendama, et maa-seaduse komisjonis oli põllumeeste rühma esitajate poolt parandus tehtud punkt c wälja jätta, sest just neil ettekantud põhjustel on punkt c täiesti wastu wõtmata.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. härra Jürman on ettepaneku esitanud seaduseelnõu I ja II lugemise wahel komisjoni anda. (Wahel hüüe pahe-malt poolt: Tehke juba ettepanek kohe tagasi lükata, nii nagu komisjonis.) Esiteks tuleb nüüd otsustada küsimus, kas seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta, ja kui see otsus on tehtud, siis tuleb rkl. Jürman'i ettepanek arutamisele. Panen hääletamisele ettepaneku seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb rkl. härra Jürman'i ettepanek, seaduseelnõu I ja II lugemise wahel komisjoni anda läbiwaatamiseks. (Hääletatakse.) Poolt on antud 26 häält, wastu 26 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku, et seda seaduseelnõu wõtta II lugemisele ilma 3-päewalise tähtajata I ja II lugemise wahel.

Juhataja J. Tõnisson: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

7. Riigiteenistusest wabastamise korral palga edasimaksamise seadus — II lugemisel. Aruandja **L. Johanson** (loeb): Riigiteenistusest wabastamise korral palga edasimaksamise seadus.

Juhataja J. Tõnisson: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu pealkiri wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 1. Ametist wabastatud riigiametnikkudele ja -teenijatele makstakse palka edasi kolme kuu jooksul, wabastamise päewast arwates. Astub aga wabastatu selle aja sees uuesti riigiteenistusse, siis kaotab ta õiguse palka saada endise koha järele, teenistusse astumise päewast arwates. Saab aga wabastatu uuel kohal vähem palka kui endisel, siis makstakse temale endisest kohast palgawahe teenistusse astumise päewast alates kunni ülalnimetatud kolmekuulise tähtaja lõpuni.

Kolme kuu palk makstakse ka riigiteenistuses surnud riigiametnikkude ja -teenijate perekondadele.

Isiklikult teen ettepaneku § 1 alata nende sõnadega, mis walitsuse redaktsioonis on: „§ 1. Koosseisude vähendamise korral ametist wabastatud riigiametnikkudele ja -teenijatele“. Siis oleks selge, et selle seaduse alusel ei saa palka edasi need, kes oma palwe peale on ametist wabastatud.

A. Porman (ür.): Selle seaduseelnõule ma wastu ei waidle, soowiksin aga teada, kuidas on mõeldud, kas selle seaduse järele on igäihel võimalus saada kolme kuu palka, ka neil, kes mingisuguse kelmuse pärast ametist wabastatakse. Soowiksin aruandjalt teada, kas on seda seisukohta selgitatud komisjonis ja kui ei ole, mis sarnasel korral teha? Minu ettepanek oleks järgmine: Kuna siin praegu ainult ametnikkudest jutt, kes riigiteenistuses, siis teame meie ometi, et ka töölistel on riigiteenistuses. Nende wabastamise korral ei ole aga midagi ette nähtud. Oleks tarwilik, et ka nende wabastamise korral makstaks neile kolme kuu palk, et nad omale aega wõidaksid teenistuse otsimisel, mispärast soowin, et see seaduseelnõu laiendataks ka tööliste peale. Teen järgmise parandusettepaneku: „§ 1. Ametist wabastatud riigiametnikkudele, -teenijatele ja -tööliste makstakse palka edasi kolme kuu jook-

sul, wabastamise päewast arwates.“ Ja paragrahwi lõpul wõtta samuti juurde sõna „tööliste“, mille järele kujuneks lause järgmiselt: „Kolme kuu palk maksakse ka riigiteenistuses surnud riigiametnikkude, -teenijate ja -tööliste perekondadele.“

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Mis puutub kelmuse pärast wabastamisse, siis wabastatakse siin distsiplinaarkorras, mis on ette nähtud riigiteenistusseaduses. Ka kuue kuu palga maksmine wabastamise korral oli ette nähtud Wene seaduses, kuid Eesti walitsus muutis selle 1921 a. wastuwõetud seadusega ära ja määras selle asemel kaks nädalat. Käesolew seadus näeb ette kolme kuu palga maksmise wabastamise korral. See seadus on ajutise iseloomuga, kui tuleb uus riigiteenistusseadus, siis ei ole seda seadust enam tarwis. Mis puutub töölistesse, siis neid sennine riigiteenistusseadus ei käsitanud, ei tee seda ka sellepärast käesolew seadus. Rahaasjanduse komisjonis ei olnud see mitte kõne all. Kuigi ma isiklikult selle wastu ei ole, ei saa ma komisjoni nimel ettepanekuga ühineda.

Juhataja **J. Tõnisson**: On tehtud kaks parandusettepanekut: üks rkl. Johanson'i poolt redigeerida § 1 algus järgmiselt: „§ 1. Koosseisude vähendamise korral ametist wabastatud riigiametnikkudele ja -teenijatele makstakse palk edasi kolme kuu jooksul, wabastamise päewast arwates jne.“ Teiseks rkl. Porman'i poolt: „§ 1. Ametist wabastatud riigiametnikkudele, -teenijatele ja -tööliste makstakse palk edasi kolme kuu jooksul, wabastamise päewast arwates, jne.“ Sama parandus wõtta ka paragrahwi lõpulausesse, lisades juurde „tööliste“, mille järele kujuneks lause järgmiselt: „Kolme kuu palk makstakse ka riigiteenistuses surnud riigiametnikkude, -teenijate ja -tööliste perekondadele.“

Panen esiteks hääletamisele rkl. Johanson'i ettepaneku, kuna rkl. Porman'i ettepanek teisena hääletamisele tuleb. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Johanson'i ettepanek wastu wõetud.

Panen hääletamisele rkl. Porman'i poolt tehtud ettepaneku. (Hääleta-

takse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Hääled ära lugeda!) (Hääletatakse.) Poolt on antud 16 häält, wastu — 27 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 1 on seega muutunud ja mina panen ta Riigikogu poolt wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 2. Riigiwanemale, riigikontrolöörile ja Wabariigi Walitsuse liigetele maksakse nende ametist wabastamise korral ühekordne tasu kolme kuu palga suurus.

Mina isiklikult teen järgmise ettepaneku: „§ 2. Käesolewa seaduse § 1 alusel makstakse kolme kuu jooksul palk edasi ka ametist wabastatud Riigiwanemale, riigikontrolöörile ja Wabariigi Walitsuse liigetele.“

Põhjenduseks toon kõigepealt seda, et Wabariigi Walitsuse liikmed, riigikontrolöör ja Riigiwanem woiwad kolme kuu jooksul uuesti riigiteenistusse pääseda ja sarnasel korral oleks nendele mitmekordne palgamaksmine ülearune.

Juhataja **J. Tõnisson**: Komisjoni poolt on § 2 esitatud järgmisel kujul: „§ 2. Riigiwanemale, riigikontrolöörile ja Wabariigi Walitsuse liigetele makstakse nende ametist wabastamise korral ühekordne tasu kolme kuu palga suurus.“

Rkl. Johanson'i poolt on esitatud § 2 järgmiselt: „§ 2. Käesolewa seaduse § 1 alusel maksetakse kolme kuu jooksul palk edasi ka ametist wabastatud Riigiwanemale, riigikontrolöörile ja Wabariigi Walitsuse liigetele.“

Hääletamisele tuleb § 2 rkl. Johanson'i poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Poolt on 14 häält, wastu 19 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele § 2 rahaasjanduse komisjoni poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 3. Käesolewa seaduse §§ 1 ja 2 on makswad kõigi nende kohta, kes on ametist wabastatud 31. detsembrist 1923 a. alates.

A. Jõeäär (sd.): Panen ette § 3 järgmiselt muuta: „Käesolewa seaduse

§ 1 on maksew kõigi nende kohta, kes on ametist wabastatud 31. detsembrist 1923 a. alates.“

Sisuliselt seisab see parandus selles, et tagantjärele walitsuse liigetele mitte tasu maksta ei tuleks. Mina leian, et üldse ei ole otstarbekohane sarnaseid seadusi tagant järele möödaläinud aja kohta maksuma panna. Kuid erandina wõiks sarnast tagasiulatawat mõju käesolewale seadusele anda riigiteenijate kohta, arwesse wõttes nende wäikest palka ja rasket majanduslikku seisukorda. Ja tõepoolest, on praegusel kriisi ajajärgul ametist wabastatud ametnikul raske lühikese aja jooksul uut teenistust leida ja palk on nii wäikene, et sellest mingit tagawara koguda wõimalik ei ole. Kuid see põhjendus ei wõiks maksew olla Wabariigi Walitsuse liigete, Riigiwanema ja riigikontrolööri kohta, juba selle tõttu, et nende palk suurem on ja teiseks on neil teenistuse leidmise wõimalus nende seljataga seiswate erakondade poolt kindlustatud. Sellepärast leian, et eriti praegust rasket aega silmas pidades ei ole soowitaw koormata sajatuhandelite wäljaminekutega riigikassat ja panen selle tõttu ette § 3-st wälja jätta see osa, mis käib selle kohta, et ka Riigiwanem, riigikontrolöör ja Wabariigi Walitsuse liikmed tagantjärele ühekordse tasu kolme kuu palgasuuruses saaksid.

O. Strandman (töer.): Mina wõtan sõna, kui Riigikogu liige. Pean ütleva, et see seadus on küll wäga puudulikult wälja töötatud ja siin tulewad kõiksugu arusaamatused ette. Kui see paragrahw nii wastu wõetakse, nagu ta praegu esitatud, siis on küsitaw, kas need ministrid, kes eelmises walitsuses olid ja nüüd wabastati, ka kolmekuulise palga saawad, wõi mitte. Rahaasjanduse komisjon oleks pidanud selle seaduse paremini wälja töötama. Teiselt poolt peab ütleva, et täiesti aluseta on arwamine, et wabastatud ministrid kergesti kohta saawad. Paljud on täiesti oma leiwa kaotanud ja ei oleks õiglane neile mitte maksta. Õieti on Riigikogu ringkondades juba ammu juttu selle kohta olnud, et sellepärast meie walitsuses inimesi leida raske on, et see amet wäga kergesti käest ära läheb. Inimesed annawad oma teenistuse ära, nemad walitakse riigiametisse, ja lühikese aja pärast peawad nad lahkuma ja uue elu sisse seadma, mis mõnele wäga raske on. Wa-

litsuse lahkumine on wäga juhuslik ja wõib iga päew ette tulla. Põhimõtteliselt on see seadus õige, aga peaks kuidagi seletatama, kelle kohta tema maksew, kas selle kohta, kes ühe päewa waba on, wõi nende kohta, kes walitsusest kauemaks ajaks ära lähewad. Wõib olla, saab seda motiwidega selgitada, aga praegu on ta selgusetu.

J. Wain (sd.): Mina pean tähendama, et ma rahaasjanduse komisjoni liige ei ole, ja sellepärast on wõimalik, et mõned eksiarwamised ette toon, aga senni on palgamaksmise juures arwesse wõetud, mida inimene teises kohas teenib. Härra Strandman tähendas wäga õieti, et nende kohta, kes kuskil ei teeni, kes on oma endise koha ära andnud, et nendele palgamaksmine loomulik on. Senni on näiteks ülikooli jõududele, kes Riigikogu liigeteks, palka maksetud emb-kumbast kohast. Meie põhiseaduse järele on wõimalus ministri abidel Riigikogu liikmed olla. Sel juhtumisel, kui meie wabastame kellegi ministri, ministri abi jne. kohalt, kel wõimalus oli wäheha palgaga kohta enese järele pidada, kas arwatakse siis temale palga järelmaksmise juures näiteks Riigikogu liikme, ülikooli õppejõu jne. palk maha wõi mitte.

L. Johanson (sd.): § 2., mille kohta ka § 3 käib, ei ole öeldud, et walitsuse liigetele palka edasi maksetakse, waid et maksetakse neile ametist wabastamise korral ühekordne tasu kolme kuu palga suuruses. Mingisuguseid kitsendusi selle juures tehtud ei ole. Seda öeldud ei ole, et sarnasel korral, kui wabastatu uuesti Wabariigi Walitsusse wõi üldse riigiteenistusse astub, see tasu ära jääb. Ei ole öeldud, et kui kedagi uuesti ministriks walitakse, talt siis selle tasusaamise õigus ära wõetakse. On ainult öeldud, et wabastamise korral maksetakse ühekordne tasu kolme kuu palga suuruses. Sellepärast mina ka ettepanekud tegin, et walitsuse liigetele tuleks maksta 3 kuu palk edasi § 1 ettenähtud alustel. Aga siis tulid wäga targad wahelhüüded sealt kaugelt tagapoolt, ja hääletati minu ettepaneku wastu, öeldes, et § 1-ses olla ette nähtud koosseisude wähendamise puhul wabastamine. Minu ettepanekus ei ole mitte nimetatud, et sel puhul kolme kuu tasu maksetakse, kui wabastatakse § 1 alustel, waid on öeldud, et maksetakse wabastamise puhul § 1 ettenähtud alustel. Need alused on ette nähtud para-

grahwi 2 ning 3 lauses. Peale selle tõin oma ettepanekus juurde ka weel seda, et kui mõni Wabariigi Walitsuse liige ära sureb, siis maksetakse ühekordselt kolme kuu palk perekonnale. Nähtawasti on siin eksiarwamistega tegemist, ja sellepärast ka minu ettepanek tagasi lükati. Kui nüüd seadus sel kujul wastu wõetakse, siis ei ole mingit kahtlust, et igal juhtumisel tuleb ühekordset tasu maksta 3 kuu palga suuruses. Mina isiklikult leian härra Jõeäär'i ettepaneku põhjendatud olewat juba sellepärast, et senni wabastatud, nimelt 31. detsembrist peale, Wabariigi Walitsuse liikmed, kes on Riigikogu liikmed, on saanud omad kohad tagasi ning selle läbi neil, kui meie küsimust sisuliselt arutame, mingit tarwidust ei ole selle 3 kuu palga järele.

Juhataja **J. Tõnisson**: § 3 kohta on rkl. Jõeäär'i poolt parandus esitatud, mis käib järgmiselt: „§ 3 järgmiselt muuta:

§ 3. Käesolewa seaduse § 1 on maksew kõigi nende kohta, kes on ametist wabastatud 31. detsembrist 1923 a. alates.“ (E. Weberman, rhsw.: Kas walitsuse liikmed ka.) Walitsuse liikmed on välja jäänud. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 3 sel kujul hääletamisele, nagu ta komisjoni poolt on esitatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 4. Käesolewa seaduse maksamahakamisega kaotab maksuse seadus riigiametnikkude ja -teenijate ametist wabastamise kohta („Riigi Teataja“ nr. 3 — 1921 a. nr. 25).

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 wastu wõetud, — seega on seaduseelnõu II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu on juba 2 tundi koos olnud, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 11.50 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 12.05 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

8. Riigi 1924 a. Eelarwe-kom-
eelarwe — misjoni aruandja
II lugemisel. **J. Jaanis** (loeb):

WÄLISMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1.	Palgad	7.391.100.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	300.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	120.000.—
§ 4.	Esitus	1.900.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	57.600.—
§ 7.	Juriidiline abi ja kohtukulud	195.500.—
§ 8.	Kantseleikulud	1.690.000.—
§ 9.	Majapidamine	1.349.700.—
§ 10.	Wedu	12.000.—
§ 11.	Sõidu- ja weoabinõud	682.700.—
§ 12.	Liikuw wara	235.000.—
§ 14.	Hoonete remont	200.000.—
§ 15.	Kultuuriline toetus	1.250.000.—
§ 80.	Rahwuswaheliste lepingute sõlmimine ja täitmine	3.676.000.—
§ 90.	Segakulud	25.000.—
Kokku peatükk I		19.084.600.—

Peatükk II.

Wälisesitused.

§ 1.	Palgad	44.099.200.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	3.000.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	600.000.—
§ 4.	Esitus	3.000.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	3.638.600.—
§ 9.	Majapidamine	15.565.900.—
§ 10.	Wedu	68.500.—
§ 11.	Sõidu- ja weoabinõud	700.000.—
§ 12.	Liikuw wara	1.131.000.—
§ 14.	Hoonete remont	1.121.000.—
§ 82.	Informatsioon	5.000.000.—
§ 84.	Rahwuswahelised maksud	6.500.000.—
§ 85.	Konwerentsid ja erakorralised edustused	3.500.000.—
§ 86.	Wõõrsilt Eesti kodanikkude kojutoomine	1.500.000.—
§ 90.	Segakulud	1.016.000.—
Kokku peatükk II		90.440.200.—
Kokku wälisministeerium		109.524.800.—

WÄLISMINISTEERIUM.				
Koosseisud.				
Keskasutus.				
Juhatus.				
Minister	1	36.000.—		
Diplomaatiline koosseis.				
Ministri abi	1	28.800.—		
Osakonna juhataja	3	25.200.—		
Informatsioonibüroo juhataja	1	25.200.—		
Büroojuhataja	5	19.500.—		
I sekretäär	4	13.500.—		
II „	5	10.800.—		
Atashee	2	7.700.—		
Muu koosseis.				
Arhiwaar	1	9.900.—		
Arhiwaari abi	1	6.200.—		
Registraator	2	5.800.—		
Kantselei sekretäär	1	8.700.—		
Masinakirjutaja	4	5.300.—		
Korrespondent-tõlk	2	9.900.—		
Pearaamatupidaja	1	15.300.—		
Majandusülem	1	8.700.—		
Shifri ametnik	1	8.700.—		
Wanem ametnik	1	5.300.—		
Kullerid	1	8.700.—		
Raamatupidaja	1	9.900.—		
Käskjalg	2	4.500.—		
„	1	4.000.—		
Alaealine käskjalg	2	3.000.—		
Wälisesitused.				
Helsingi.				
		Doll.		
Saadik	1	250.—		
Konsul	1	150.—		
II sekretäär	1	100.—		
Atashee	1	75.—		
Ametnik	1	45.—		
Käskjalg	1	40.—		
Riia.				
Saadik	1	175.—		
Konsul	1	105.—		
I sekretäär	1	105.—		
Sõjawäeline atashee	1	90.—		
Ametnik	1	40.—		
Tõlk	1	30.—		
Käskjalg	1	20.—		
„	1	16.—		
Luke.				
Konsulaar-agent	1	40.—		
Ametnik	1	16.—		
			Kowno.	
				Doll.
			Sekretäär-konsul	1
			Ametnik	1
				120.—
				45.—
			Berliin.	
			Saadik	1
			Konsul	1
			I sekretäär	1
			Atashee	1
			Ametnik	1
			Masinakirjutaja	1
			Registraator-arhiwaar	1
			Käskjalg	1
				275.—
				165.—
				165.—
				82.50
				52.50
				35.—
				35.—
				30.—
			Warsaw.	
			Saadik	1
			I sekretäär	1
			Sõjawäeline atashee	1
			Ametnik	1
			Tõlk	1
				250.—
				150.—
				175.—
				45.—
				32.—
			Stokholm.	
			I sekretäär-konsul	1
			II sekretäär	1
				270.—
				180.—
			Kopenhaagen.	
			II sekretäär	1
				120.—
			London.	
			Saadik	1
			I sekretäär	1
			II „	1
			Atashee	2
			Sõjawäeline atashee	1
			Tõlk-korrespondent	1
			Käskjalg	1
				450.—
				270.—
				180.—
				270.—
				180.—
				90.—
				75.—
			Pariis.	
			Saadik	1
			Saatkonna nõunik	1
			I sekretäär	1
			Atashee	1
			Sõjawäeline atashee	1
			Tõlk	1
			Masinakirjutaja	1
				300.—
				210.—
				180.—
				90.—
				210.—
				80.—
				35.—
			Rooma.	
			Saadik	1
			II sekretäär	1
			Ametnik	1
				250.—
				100.—
				40.—
			Washington.	
			Saadik	1
			I sekretäär	1
			Ametnik	1
				625.—
				375.—
				240.—

New-York.		Doll.
Konsul	1	375.—
Ametnik	1	125.—
Moskwa.		
Saadik	1	300.—
Saatkonna nõunik	1	210.—
Kaubanduslik nõunik	1	175.—
I sekretäär	1	180.—
II „	1	120.—
Atashee	1	90.—
Sõjawäeline atashee	1	210.—
Wanem ametnik	1	75.—
Ametnik-tõlk	1	70.—
Masinakirjutaja	1	50.—
Käskjalg	1	40.—
Peeterburi.		
Peakonsul	1	175.—
Asekonsul	1	100.—
Ametnik-tõlk	1	55.—
Masinakirjutaja	1	40.—
Käskjalg	1	25.—
Siber.		
Asekonsul	1	100.—
Konsulaadi sekretäär	1	60.—
Ametnik	1	40.—
Ukraina.		
Asekonsul	1	100.—
Konsulaadi sekretäär	1	60.—
Käskjalg	1	30.—
Jamburg.		
Konsulaar-agent	1	60.—
Ametnik	1	40.—
Pihkwa.		
Asekonsul	1	80.—
Ametnik	1	40.—

Eelarwe alamkommissjon välisministeeriumi eelarwet läbi waadates tegutses nende juhtmõtete järele, mille järele teised alamkommissjonid tegutsesid. Tähendab, kokkuhoidmise põhimõtete järele. Alamkommissjon waatas läbi ja esitas peakommissjonile oma seisukohad välisministeeriumi asjus väikeste muudatustega, mis ka suuremalt osalt peakommissjoni poolt vastu wõeti. Kõigepealt tahan siin ühe asjaolu peale tähendada, mis koosseisude kohta käib. Käesolewa aasta koosseise wõrreldes läinud aasta omadega selgub, et on wähenenud niihästi keskasutuse, kui ka välisesituse koossei-

sud. Läinud aastal oli „Riigi Teatajas“ wäljakuulutatud koosseisude suurus 139 isikut, käesolewal aastal on see arw redutseeritud 127 isiku peale, kusjuures keskasutus on redutseeritud 5 ja välisesitus 10 isiku wõrra, kuid mõnes üksikus välisesituses on tulnud ka wäikesmaid ametnikkude arwu suurendamisi. Wälja minnes sellest seisukohast, kui wõrd üks wõi teine poliitiline esitaja meil ühes wõi teises riigis tarwilik, samuti ka arwesse wõttes käesolewa aasta majanduslikku seisukorda, awaldati komisjonis üldiselt soowi, et meie kokkuhoidmise poole peaksime püüdma. Nii mõneski asjas on alamkommissjon ja pärast ka peakommissjon asunud seisukohale, et muudatused välisministeeriumis tulewad läbi wiia, kõigepealt tuleks siin tähendada, et Rootsimaal, Stokholmis, meie poliitiline esitaja chargé d'affaires'i nime all, on eelarwe-komisjonis maha kustutatud ja selle asemele on koosseisudesse esimene sekretäär-konsul üles wõetud. Seda arwas komisjon tarwilikuks kokkuhoidmise mõttes teha, samuti poliitilisi momente kaaludes. Peale selle on weel kokku tõmmatud ehk redutseeritud meie välisesitus Kownos. Komisjon leidis samadel motiividel, et Leedus oleks wast otstarbekohasem, kui meil seal konsul oleks. Kuid niihästi Rootsi, kui ka Leedu ei ole jäänud ilma poliitilise esitusega sõna laiemas mõttes, sest Rootsi poliitiline esitus, komisjoni arwamisel wõiks jääda Helsingi, kuna Kowno poliitiline esitus jääks Riia saadiku tegewuspiirkonda.

Need olid muudatused, mis komisjoni algatusel sündinud. Välisministeeriumi eelarwe arutamise ajal on Wabariigi Walitsus esinenud muudatustega meie esituskosseisude kohta. Wabariigi Walitsuse seisukohtadega on ühinenud ka alam- ja peakommissjon. Peale selle tuleks weel tähelepanu juhtida selle asjaolu peale, et muudatusi on tulnud Lõuna-Euroopa koosseisudes. Itaalias, nagu meie teame, oli meil esitus chargé d'affaires'i nime all. Nüüd on aga Wabariigi Walitsus esinenud ettepanekuga, et Itaalias tuleks poliitiline esitus sisse seada saadiku nimega ja Itaalia poliitilise esitaja alla panna ühtlasi ka Austria ja Ungari. Ungari käis teatawasti senni Warssawi poliitilise esituse alla ja Austria Berliini alla. Et aga Berliini esitusel arwati palju tööd olewat, sest Berliini saadiku alla käisid peale Saksamaa weel Tsheho-

Slowaakia, Helweetsia ja Austria, kokku 4 riiki, on walitsus esinenud ettepanekuga, et Saksamaa esituse tegewuspiirkonda wähendada ja osa riikide esitamisest Itaalia alla anda. Eelarwe-komisjon asus Wabariigi Walitsusega ühisele seisukohale. Selletõttu on kujunenud wälja seisukord, et meil Lõuna-Euroopas on tulnud üks uus esitus juurde luua. Peale nende muudatuste komisjon koosseisudes teisi muudatusi ette ei wõtnud, aga komisjoni tööajal esines Wabariigi Walitsus mitmesuguste ettepanekutega palgamuutmise asjus. Iseäranis terawaks oli läinud palgaküsimus Warsawis, Moskwas ja Berliinis. Wabariigi Walitsus oli otsustanud wälisministeeriumi ettepanekul tõsta nende poliitiliste esitajate ja ka wastawalt teiste ametnikkude palkasid. Nagu teada, määratakse meie esitajate saadikute palgad koefitsientide järele, kusjuures aluseks wõetakse koefitsient üks, mis wõrdub 100 dollarile. Elukalliduse tõusu arwesse wõttes on komisjon ühinenud Wabariigi Walitsuse wastawa ettepanekuga wälisaadikute palkade kõrgendamise suhtes. Nii tuli meie Berliini poliitilise esitaja palga koefitsienti tõsta $1\frac{1}{4}$ pealt $2\frac{1}{4}$ peale. Warssawi esitaja palk oli ette nähtud $1\frac{3}{4}$ koefitsienti, tõsteti $2\frac{1}{2}$ koefitsiendi peale. Wastawalt nende palgakõrgendustega on ka ametnikkude palkasid tõstetud. Peale poliitiliste esituste käiwad wälisministeeriumi alla koosseisude kui ka palga suhtes meie sõjawäelised atasheed, kelle palgad on komisjon Wabariigi Walitsuse ettepanekul tõstnud samuti, aluseks wõttes, et meie sõjawäelised esitajad oma palga suhtes wõrduksid saatkonna nõunikkudele. Sellepärast on Poolas meie sõjawäelise atashee wõi sõjawäelise esitaja palk 100 dollari pealt 175 peale tõstetud, Moskwa esitajal 150 dollari pealt 210 dollari peale ja Pariisi sõjawäe atashee palk 180 dollari pealt 210 dollari peale. Kui komisjon Wabariigi Walitsuse poolt esitatud wälisministeeriumi eelarwet läbi waatas, redutseeris tema selle eelarwe ligi 4 miljoni wõrra. Peale selle redutseeris eelarwe-komisjon omalt poolt selle summa weel 2.150.000 marga wõrra, nimelt ühe auto mahakustutamise arwel ja ka esituskulude wähendamise arwel 1 miljoni wõrra. Nii wähendati siis wälisministeeriumi eelarwe üldsummas 6.990.920 marga wõrra. Nagu ma juba tähendasin, tulid mitme esituse pal-

gad tõsta ja lõppude-lõpuks redutseeriti wälisministeeriumi eelarwet 1.868.800 marga wõrra. Kui nüüd wõrrelda läinud aasta eelarwet tänawuaastasega, siis wõib tähele panna, et peale koosseisude kokkutõmbamiste on wäljaminekute kokkutõmbamisele asutud. Käesolewal aastal on meie wälisministeeriumi eelarwe wähem, kui tema läinud aastal Riigikogu poolt wastu wõetud, 5.427.240 marga wõrra, wõi teisiti, ümmarguselt 5%. Wiie protsendi wõrra on siis wälisministeeriumi eelarwe redutseeritud, wõrreldes läinud aasta eelarwega. Mis puutub nüüd nendesse summadesse, mis on määratud keskasutuste ja wälisesituste peale, siis paistab siin asjaolu silma, et see enam-wähem konstant on. Keskasutuse kulud on eelarwes 18% ja wälisesituste kulud ligi 82%. Samasugune wahekord oli ka läinud aastal ja ta on ka tänawu aastal püsinud, nimelt, et wälisesituste peale $4\frac{1}{2}$ korda rohkem kulusid läheb, kui seda keskasutus nõuab. See on loomulik, sellepärast, et meie wälisesitused asuwad kõrge waluutaga maadel.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **K. Wirma.**)

Üldse on meil 83 saadikut ja wälisesituse ametnikku, kuna keskasutuses neid üldse 44 on, nii et üldine wälisministeeriumi koosseis oleks 127, mis ka komisjoni poolt wastuwõetud eelarwes nüüd esitatud on. Esitan wälisministeeriumi eelarwe Riigikogule wastuwõtmiseks selles kujus, nagu tema komisjoni poolt wastu wõetud.

J. Uibopuu (rhsw.): Lugupeetud rahwasaadikud! Eelarwe-komisjonis sõeluti wälisministeeriumi eelarwe põhjalikult läbi, kuid siiski jäi minule mõnes asjas selgusetus, ja sellepärast tohiksin soowida lugupeetud wälisministrilt mõningaid märkusi nende asjade kohta, mida ma siin ette kannan. Minule puutus kätte wälisministeeriumi wäljaanne „Eesti wabariigi esitajad wälismaadel“. Tema on wälja antud läinud 1923 a. juulikuus. Seal wõrreldes konsulaate ja konsulaat-agentuure teistes riikides asuwate konsulaatide ja konsulaat-agentuuridega, torkas mulle silma eriliselt Berliini saatkond. Mina tegin wäikseid wäljawõtteid ja nägin, et Lätis on 2 konsulaati ja 2 konsulaat-agentuuri — kokku 4. Inglismaal on konsulaate 13, konsulaat-agentuure 4, Briti asumaades 3 jne. Aga Berliinis, missuguse saatkonna ülesannetesse kuu-

luwad ka Shweitsi ja Tsheho-Slowaakia, ei leidnud mina seal wastawaid konsulaate ja konsulaat-agentuure. Kui mina wõrdlesin Berliini saatkonna koosseise teiste riikide konsulaatide koosseisudega, siis nägin, et Berliini saatkonnas olid koosseisud mõnestki suuremad ja nimelt on Berliinis üle 8 ametniku, palgaga 840 dollarit kuus, mis Eesti markades wälja teeb ligi 200.000 marka kuus. See on küllalt suur summa meie eelarwes ühe saatkonna peale ainult palkadeks, ja nii siis, kui mina wõrdlen tegewust, siis tahaksin mina küsida, kas siin ei ole mitte wähe loiult tegutsetud. Teistes riikides, kes meist kaugemal on, ja kaubanduslikult ega poliitiliselt nii ligi ei ole kui Saksamaa, on olemas wastawad konsulaat-agentuurid ja konsulaadid, siis peaks, minu arwamise järele, just rohkem konsulaate olema Berliini saatkonna tegewuspiirkonnas ja minu arwates rohkem aukonsulaate. Seda tegewust meie aga mitte ei ole näinud, ja sellepärast kerkib isegi küsimus üles, kas üldse on meie Berliini saatkonna juht käinud Shweitsis ja Tsheho-Slowaakias. Järele kuulates selgus, et tema möödunud 1923 a. sinna mitte ei ole saanud.

Siis ei saa mina märkimata jätta, et minule silma paistnud on Berliini saatkonna teatud tegewuseta olek riigi huwides. Küll aga puutus läinud suwel mulle silma „Berliner Tageblatt'is“ kuulutus kus Berliini saatkond otsib omale kutsikaid, ja pärast selgus ka, et selle kuulutuse järele on tulnud elaw kutsikate palkumine ja üks õnnelikkudest, kes palkkumisel wastu wõeti, toodi Tallinna, wälisministeeriumi ametniku poolt, wälisministeeriumi ühele kõrgemale ametnikule. Wõib olla, ma ei ole mitte täpise ja ei taha ka mitte praegusele ministeeriumi juhile etteheiteid teha, ja sarnasel juhtumisel ma wabandan, aga minul on wähemalt need andmed olnud ja mina, kui rahwasaadik, pean oma kohuseks neid asjaolusid katsuma selgeks teha.

Mina neid kahte asjaolu kõrwuti seades nägin, et meie saatkonna ülesannet ei täideta mitte küllalt õiglaselt ja et weidi isiklikkude asjade juures rohkem tegutsetakse, kui ametiasjus. Kõigi nende talitamiswiiside juures on saatkonnas isendas raske õhkkond tekkinud: ühed ametnikud näewad seal pool tegewuseta olekut ja isiklikku asjaajamist. Ma pean nimetama, et see raske õhkkond oli saat-

konnas ja, wõib olla, et see ka tänapäewani kestab. Siis kolmas, mille peale ma tahtsin tähelpanu juhtida, ja mille peale härra Martna juba eelarwe-komisjonis tähendas, et saatkonna asjaajamise ruumid on asetatud kolmandale korrale, mis ametnikkudele kui ka kodanikkudele küllalt soowitaw ega kättesaadaw ei ole. Kuna aga saatkonna maja kaks alumist korda saatkonna juhataja käsutada ja tarwitada olewat. Kas siin ei kerkiks küsimus, et saatkond peaks oma ruumid tarwitajatele kättesaadawaks tegema, aga mitte asetama kolmandale korrale, kus nad kodanikkudele, kellel saatkonnaga tegemist on, raskelt ülesleitawad on. Need olid lühidalt küsimused, millele tahtsin härra wälisministrilt seletust ja ma pikemalt teiste asjade juures peatama ei hakka, sest eelarwe-komisjonis on wälisministeerium põhjalikult läbi arutatud.

Wälisminister O. Strandman: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Uibopuu'l on õigus, kui ta ütles, et konsulite wõrk Saksamaal wäga wäikene on: Stettiinis on ainult konsul, mujal ei ole. Konsulite wõrgu laiendamine on praegu üks Wabariigi Walitsuse ülesannetest.

Mis sellesse puutub, et Berliini saadik läinud aastal ei ole Wiinis käinud, siis ma pean ütleva, et ta seal käinud ei ole. Ma ei näe seal ka mingisugust hädaohtu, sest et poliitiliselt meie selle all ei kannatanud. Et seal käimine ära on jäänud, selle läbi on riigil teatawad kulud tegemata jäänud.

Mis puutub ajalehe kuulutusesse, seda ma ei tea, ja waewalt on seda asja siit Riigikogu kõnetoolilt huwitaw arutama hakata. Mina ei tea ka, et Berliini saadik isiklikka asju ajab. Et ma seda nüüd härra Uibopuu käest esimest korda kuulsin, siis ei tea ma selle kohta midagi õelda.

Mis saatkonna maja ruumidesse puutub, siis pean ütleva, et ma isiklikult härra Uibopuu'ga ühel arwamisel olen. Kuid kui meie hakkaksime neid nüüd ümber muutma, siis tooks see uusi suuri kulusid kaasa. Kui see puudus praegu on, siis peab ta igatahes ka nii jääma.

Juhataja K. Wirma: Sõna on rkl. Tõnisson'il. Rkl. Tõnisson sõna ei tarwita. Sõna on täiendawaks märkuks wälisministril.

Wälisminister O. Strandman: Siin on üks arusaamatus, mille kohta pean oma kohuseks selgitust anda. Nagu komisjoni aruandja seletustest paistis, olla Wabariigi Walitsusel kawatus meie praeguse Stokholmi esitaja positsioonis wõi tema wahekorras walitsusega, kus ta on, muudatusi ette wõtta. Seda kawatusust ei ole. Seda asja seletati ja kaaluti laialt wäliskommisjonis. See diplomaatiline kwalifikatsioon, mis seal praegu on, jääb ka alles. Wõeti ette ainult palga redutseerimine, mis eelarwe-komisjoni, wäliskomisjoni ja ka minu isikliku arwamise järele tõesti liig suur oli. Nii on see terwe muudatus õieti ainult palga redutseerimise muudatuseks saanud.

Juhataja K. Wirma: Esitatud on rkl. Jõeäär'i poolt wähendus-ettepanekud: „Wähendada:

WÄLISMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Palgad	739.100.—
§ 4. Esitus	900.000.—
§ 8. Kantseleikulud	169.000.—
§ 9. Majapidamine	134.000.—
Kokku peatükk I	2.042.100.—

Peatükk II.

Wälisesitused.

§ 4. Esitus	3.000.000.—
§ 8. Kantseleikulud	368.600.—
§ 9. Majapidamine	1.548.900.—
Kokku peatükk II	4.917.500.—

Kokku wälisministeerium 6.959.600.—“

Häälendamise korra kohta on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Palun lahus häälendada esitussummad keskasutuses § 4 vähendada 900.000 marga wõrra ja wälisesituse summades § 4 vähendada 3.000.000 marga wõrra.

Wälisminister O. Strandman: On walus punkt — esitussummad wälisministeeriumis. Pean ütleva, et mina olen olnud mõneski kohas ametis, kus esitussummasid tarwitatakse, kuid pole neist summadest ühte krossigi tarwitanud ei wälisministrina, ei Riigikogu esimehena ja minule selles asjas etteheidet teha ei saa, et mina neid summasid olek-

sin nõudnud wõi neid liiga palju tahaksin saada. Pean tähendama, et see on ainukene summa, mille najal wälisministeerium opereerida saab. Lugu on niisugune, et meie seltskond ei käi wäljamaalastega läbi ja seda peab ainult wälisministeerium tegema. Ja kui teie tahate, et inimene, kes 8—10.000 marka kuus palka saab, wäljamaalastega läbi käima peab, ta peab sealjuures puhtamalt riides käima jne., siis peab ka härra Jõeäär tunnistama, et selle palgaga läbi ei saada. Minu arwates, tuleks neid summasid pisut teisiti käsitada — tuleb nendele inimestele, kellel wäljamaalastega läbikäimist, neist esitussummadest teatawat tasu lisakuludeks anda. See on ainukene tee wäljamaalastega läbikäimiseks, sest meie seltskond on selles asjas loid ja wististi pole ka Riigikogu liigete hulgast kellelgi wäljamaalastega mingisugust läbikäimist. Kui omal ajal üks sotsiaaldemokraat wäliskommisjonis ütles, et wäljamaalased ei otsusta meie üle mitte selle järele, mis meie esitajad wäljamaal esitawad, waid selle järele, mida nemad siin kuulewad ja näewad, siis oli see ütetus täiesti õige. Selleks, et wäljamaalased kohapeal meist õige pildi saaksid, samuti ka õiged andmed, selleks on ainult wälisministeeriumi ametnikud seal. Kui nemad aga wäljamaalastega läbi käies ainult kerjajatena esineda saawad ja ise kumagi neid wastu wõtta ei saa, siis on, minu arwates, wälisministeeriumi töö täiesti halwatud. Kulused saab redutseerida, ja mina usun ka, et kõik see summa, mis Riigikogu lubab, wälja ei lähe, jääwad suured ülejäägid, kuid esituskulused ei saa kuidagi maha wõtta, waid peaks isegi juurde panema, kui tahetakse, et ministeeriumi tegewus halwatud ei saaks. (Wahelhüüe pahemalt poolt.) Saatkondade esitussumma vähendamise wastu mina ei protesteerinud, ehk küll üks summa sellest 24. weebruari pidustusteks on wälja antud, — ehk saab sellest siiski kuidagi üle.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaanis: Stokholmi esituse puhul tahaksin tähendada, et kui meie komisjonis seda küsimust arutasime, siis polnud walitsuse seisukoht weel mitte kindlasti teada ja komisjon läks peaaegjalikult wälja seisukohast, et poliitilise esituse asemel Rootsi konsulaar-esitus rohkem otstarbekohane oleks.

Et nüüd välisminister seletanud on, et praegune meie esitaja walitsuse ettepanekul on chargé d'affaires'iks nimetatud, siis wõin mina isiklikult selle ettepanekuga ühineda ja arwan, et ka komisjonil midagi selle wastu pole.

Mis puutub härra Jõeäär'i ettepanekusse esitussummade kohta, siis olid need summad ka eelarwe-komisjonis arutamisel ja iseäranis suur paistis tormijooks olema § 4 peale niihästi summade kohta sise- kui ka wäljamaal. Härra minister juba seletas, mis otstarbet need summad täidawad. Komisjon, kaaludes seda seisukohta, tuli otsusele, et esitussummad välisministeeriumi juures tarwilikud on. Meie seltskond on selleks weel liiga arenemata, et korraldada wastuwõtmisi wäljamaalastele, nagu seda tehakse Inglismaal, Prantsusmaal wõi mujal, kus wõõraste wastuwõtmine seltskonna algatusel täiesti loomulikult nähtuseks on saanud. Et meie seltskond seda ei korralda, siis on see jäetud meie keskasutuse — välisministeeriumi — hooleks. Juba sellest seisukohast wälja minnes leian, et need summad on tarwilikud ja neid kuidagi moodi piirata ei saa, pealegi, kus nad juba eelarwe-komisjoni tulest läbi käinud.

Mis puutub välisesituse summadesse, siis piirati neid ühe miljoni marga wõrra ja piirati osalt ka neil motiividel, et teiste wäikeriikide esitustel ei olla need summad mitte nii suured. Minul on võimalus olnud wõrrelda meie välisesituste kulusid teiste riikide esituskuludega. Kui wõtame, näiteks oma naaberriigi Läti, siis peab ütlema, et need summad seal mitte vähemad ei ole, waid koguni suuremad kui meil, ja just samasugustel põhjustel, kui meil. Igasugune läbikäimine teiste riikidega on tingitud just sellest, kui wõrd saadikul käsitada on esitussummad. Seda seisukohta arwesse wõttes, ei saa ma kuidagi nõus olla ettepanekuga, sellest summast maha kustutada 10%, mida härra Jõeäär on teinud, sest siin on juba eelarwe-komisjoni poolt teatud summa maha kärbitud, ja sellepärast esitan Riigikogule välisministeeriumi eelarwe neis piirides, ilma et saaksin härra Jõeäär'i kärpimistega kuidagi wiisi ühineda.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Jõeäär'i poolt on esitatud järgmised parandus-ettepanekud: „wähendada välisministeerium peatükk I, keskasutus, § 1 —

palgad — 739.100 marga wõrra, § 4 — esitus — 900.000 marga wõrra, § 8 — kantseleikulud — 169.000 marga wõrra, § 9 — majapidamine — 134.000 marga wõrra. Kokku vähendada peatükk I — 2.042.100 marga wõrra.

Peatükk II. Välisesitused. § 4 — esitus — 3.000.000 marga wõrra, § 8 — kantseleikulud — 368.600 marga wõrra, § 9 — majapidamine — 1.548.900 marga wõrra. Kokku peatükk II — 4.917.500 marga wõrra. Kokku välisministeerium — 6.959.600 marga wõrra.“

Härra Jõeäär'i poolt on tehtud ettepanek, hääletada esitussummad eraldi, kuna teised kõik korruga. Selle korra wastu ei waielda. Panen hääletamisele ettepaneku, vähendada peatükk I, keskasutus, § 4 — esitus — 900.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele ettepaneku, vähendada peatükk II, välisesitused, § 4 — esitus — 3.000.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jõeäär'i vähendus-ettepaneku muu osa. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb välisministeeriumi eelarwe-osa sel kujul, nagu ta eelarwe-komisjoni poolt Riigikogule esitatud, silmas pidades täiendawaid ettepanekuid, mis aruandja ette kandis. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on välisministeeriumi koosseis ja korralised kulud wastu wõetud.

Eelarwe-komisjoni aruandja **K. Kornel**: Silmas pidades, et wastawate ametkondade esitajaid mitte siin ei ole, teen ettepaneku koosolekut lõpetada ja wõtta arutamisele see eelarwe-osa pärast.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepaneku kohta on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Minu arwates ametkonna esitajate puudumine ei wõi mitte takistada eelarwe edasi arutamist. Nii kaua, kui härra aruandja eelarwe-osa ette loeb, wõiks ametkonna esitajaid siia kutsuda. Meie ei saa muidu pühadeks eelarwet läbi, kui meie koosoleku katkestame.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Eelarwe-komisjoni aruandja **K. Kornel** (loeb):

ERAKORRALISED KULUD.

A. Riigi keskasutuste kulud.

RIIGIWANEM JA RIIGIKANTSELEI.

Peatükk IV.

Riigi statistika keskbüroo.

§ 1. Rahwalugemise andmete läbitöötamine ja trükkimine	1.630.000.—
Kokku peatükk IV	<u>1.630.000.—</u>

Kokku Riigivanem ja riigikantselei 1.630.000.—

RAHAMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Sõjaaegsete rekwiireerimiste ja kahjude tasumine	32.000.000.—
§ 2. Majaehitamine	750.000.—
§ 3. Toetus omavalitsustele	<u>113.000.000.—</u>
Kokkuku peatükk I	<u>145.750.000.—</u>

Kokku rahaministeerium 145.750.000.—

KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTEERIUM.

Peatükk III.

Tööstusosakond.

§ 1. Toetus Tallinna tehnikumile katsekoja sisseseade muretsemiseks	600.000.—
Kokku peatükk III	<u>600.000.—</u>

HARIDUSMINISTEERIUM.

Peatükk II.

Majandusosakond.

§ 1. Riigi koolimajade ehitused	25.476.000.—
§ 2. Tartu muuseumi remont	500.000.—
Kokkuku peatükk II	<u>25.976.000.—</u>

Peatükk IV.

Teaduse- ja kunstiosakond.

Tartu ülikool.

§ 1. Ehitused, ümber- ja juurdeehitused	12.500.000.—
§ 2. Kaubatundmise kabineti ja hambaarstide polikliiniku sisseadmine	<u>1.500.000.—</u>
Kokku peatükk IV	<u>14.000.000.—</u>
Kokku haridusministeerium	39.976.000.—

KOHTUMINISTEERIUM.

Peatükk IV.

Wangimajade peawalitsus.

§ 1. Wangimajade ehitamine	<u>375.000.—</u>
Kokku peatükk IV	<u>375.000.—</u>
Kokku kohtuministeerium	375.000.—

SISEMINISTEERIUM.

Peatükk VI.

Piiriwalwe walitsus.

§ 1. Hoonete ehitamine	<u>10.780.000.—</u>
Kokkuku peatükk VI	<u>10.780.000.—</u>
Kokku siseministeerium	10.780.000.—

SÕJAMINISTEERIUM.

§ 1. Arstirohtude ja -riistade tagawara muretsemine	3.000.000.—
§ 2. Meriwäe asutuste ümberpaigutamine	200.000.—
§ 3. Sõidu- ja weabinnõude muretsemine ja parandamine	4.000.000.—
§ 4. Sisseseadmine ja asutamine	4.081.000.—
§ 5. Sõjariistad ja nende warustus	112.212.100.—
§ 6. Inseneeriline ja tehniline warustus	64.644.200.—
§ 7. Laewade muretsemine ja parandamine	2.000.000.—
§ 8. Kindluste ehitus	8.715.000.—
§ 9. Uued ehitused	114.938.600.—
§ 10. Topograafilised ja hüdograafilised kulud	<u>200.000.—</u>
Kokku sõjaministeerium	313.990.900.—

PÕLLUTÖÖMINISTEERIUM.

Peatükk IV.

Põllumajanduse peawalitsus.

§ 1. Maaparandustööd	32.000.000.—
§ 2. Kooli ja katsejaamade ehitamine	615.000.—
Kokku peatükk IV	32.615.000.—

Peatükk VI.

Metsade peawalitsus.

§ 1. Ehitused	4.400.000.—
Kokku peatükk VI	4.400.000.—
Kokku põllutööministeerium	37.015.000.—

TEEDEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Narwa jõe ummistuste eemaldamiseks	300.000.—
§ 2. Toetus Saare maakonnawalitsusele	1.000.000.—
Kokku peatükk I	1.300.000.—

Peatükk II.

Riigiraudteede walitsus.

§ 1. Raudtee olukorra tõstmise	9.821.000.—
§ 2. Teenijate elumajade ehitamine	25.000.000.—
§ 3. Jaamade laiendamiseks ja hoonete ehitamiseks maa wõõrandamine	1.000.000.—
§ 4. Sadama ja elewaatori teede korraldamine	3.859.700.—
§ 5. Sõja tagajärgede tõttu teosade uuendamise ja kordaseadmine	48.000.000.—
§ 6. Wedurite eelsoendajate ostmine	4.500.000.—
§ 7. Elektri walgustuse, töökodade, wedurite ja wagunite sisseadete täiendamine	10.352.000.—
§ 9. Sõjaminiisteeriumi tarwitada olnud sanitaar- ja klasswagunite parandamine	7.085.000.—

§ 10. Telegraafi ja telefoni liinide korraldamine ning sauaparaatide ülesseadmine	1.402.000.—
Kokku peatükk II	111.019.700.—

Peatükk III.

Posti-telegraafi-telefoni peawalitsus.

§ 1. Posti-telegraafi-telefoni asutuste hoonete ehitamine ja kapitaalremont	9.790.800.—
§ 2. Telegraafi ja telefoni ehitamine ja kapitaalremont	42.531.700.—
§ 3. Liikuwa wara soetamine	5.190.000.—
§ 4. Sõidu- ja weoabinõude soetamine	555.000.—
Kokku peatükk III	58.067.500.—

Peatükk IV.

Meriasjanduse peawalitsus.

§ 1. Teede ehitus	3.000.000.—
§ 2. Hüdrotehnilised ehitused merisadamates	10.600.000.—
§ 3. Hüdrotehnilised ehitused siseweedes	4.375.000.—
§ 4. Laewachitus	3.000.000.—
§ 12. Sadama walgustuse ülewiiimine keerlewa woolu peale	2.190.000.—
§ 13. J/m. „Suur Tõlli“ kinnitus	340.000.—
Kokku peatükk IV	23.505.000.—
Kokku teedeministeerium	193.892.200.—

TÖÖ-HOOLEKANDEMINISTEERIUM.

Peatükk II.

Hoolekande osakond.

§ 1. Udriku nõdra mõislikkude kodule elektriwalgustuse sisseadmine	743.000.—
§ 2. Piirisaare tuleõnnetutele antud warustuse ja ainete arwetasumine	774.000.—
§ 3. Uute ehituste eeltööde kulud	700.000.—

- § 4. Narwa rinnalaste- ja emadekodude liikurwa wara soetamiseks 1.500.000.—
Kokku peatükk II 3.717.000.—

Peatükk III.

Töökaitse-osakond.

- Tööpuuduse wastu wõitlemiseks 25.000.000.—
Kokku peatükk III 25.000.000.—

Peatükk IV.

Terwishoiu peawalitsus.

- Ehitused ja sisseseaded terwishoiu asutustes 6.949.500.—
Kokku peatükk IV 6.949.500.—

Kokku töö-hoolekandeministeerium 35.666.500.—

Riigiwõlad.

- § 1. Riigiwõlgade tasumine 39.148.000.—
Kokku riigiwõlad 39.148.000.—
Kokku A 818.823.600.—

B. Operatsioonifondid.

RAHAMINISTEERIUM.

- § 1. Koolimajade ehitusfond 75.000.000.—
§ 2. Elukorterite ehituslaen 20.000.000.—
§ 3. Elukorterite ehituslaenu täiendamine 105.000.000.—
§ 4. Riigitrükkikoja põhikapitaal 20.000.000.—
§ 5. Laen Piirisaare tuleõnnetutele 1.000.000.—
§ 6. O/ü. Eesti wosworii-di aktsiate omandamiseks 8.000.000.—
§ 7. Põllupidajatele elukorterite ehituslaenuks 25.000.000.—

Kokku rahaministeerium 254.000.000.—

KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTEERIUM.

- § 1. Riigi turbatööstusele protsendita laenu andmiseks 60.000.000.—

Kokku kaubandus-tööstusministeerium 60.000.000.—

HARIDUSMINISTEERIUM.

- § 1. Kinofilmide kesk-ladu asutamine 500.000.—
§ 2. Laen kooli- ja lastekirjanduse soetamiseks 2.000.000.—
§ 3. Eduard Wilde teoste wäljaandmise jätkamine 1.000.000.—
§ 4. Õpperaamatute kirjastamine 320.000.—

Kokku haridusministeerium 3.820.000.—

PÖLLUTÖÖMINISTEERIUM.

- § 1. Asunikude ehituslaenu fond 65.000.000.—
§ 2. Laen maasaajatele inwentaari muretsemiseks 20.000.000.—
§ 3. Laen ühispiimatallitustele 30.000.000.—
§ 4. Laen kalameestele 20.000.000.—
§ 5. Laen koolide ja katseasutuste ehituseks ja sisseseadeks 20.000.000.—
§ 6. Laen põllumeestele maaparanduse töödeks 40.000.000.—
§ 7. Laen põllumajanduslikkude õpperaamatute kirjastustele 3.000.000.—
§ 8. Toetuslaenu asunikudele ehitusaastatel 75.000.000.—

Kokku põllutööministeerium 273.000.000.—

Kokku B 590.880.000.—

Kokku erakorralised kulud 1.409.643.600.—

Juhataja **K. Wirma:** Kirjalikult on esitatud rkl. Jõeäär'i poolt ettepanek, vähendada erakorralisi kulusid: „Sõjaministeerium.

§ 3. Sõidu- ja weoabinõude muretsemine ja parandamine — 2.126.200 mk.

§ 5. Sõjariistad ja nende warustus — 2.000.000 mk.

Kokku sõjaministeeriumi osas vähendada — 4.126.200 marga wõrra.“

L. Johanson (sd.): Ma teen ettepaneku operatsioonifondidest § 3 — elukorterite ehituslaenu täiendamine — suurendada 50.000.000 marga wõrra. Elukorterite kriis on praegu suur. Sellest on kõneldud Riigikogus ja nii mitmel puhul on andmeid selle kohta ette toodud eelarwe-kommisjonis. Mina neid kordama ei hakka. Ka eelarwe-kommisjonis tehti

wastaw ettepanek, ja ma loodan, et Riigikogu enamus selle ettepaneku vastu wõtab.

Peale selle teen ma ettepaneku wõtta töö-hoolekandeministriumile operatsioonifondiks § 1 — riigiametnikkudele elukorterite ehitamiseks — 50 miljonit marka. Sellekohane seaduseelnõu on praegu rahaasjanduse komisjonis, kus tema arutamine senniks edasi lükkati, kunni Riigikogu eelarwe korras selle küsimuse kohta on seisukoha wõtnud. Minu arwamine on, et see seaduseelnõu, mis Wabariigi Walitsuse poolt omal ajal esitati riigiametnikkudele elukorterite ehitamise asjas, tuleks vastu wõtta, ja eelarwes wastaw krediit määrata. Riigiametnikud on praegu wäikesepalgalised ja ka riigi hurwides on see, kui neile linnas korterid muretsetaks. Korterite saamine aga ilma uute juurdeehitamiseta on täiesti wõimatu. Ja kui riik ehitaks kas mitmed wäiksemad majad, wõi ühe suurema maja, kus wäiksemad korterid on, mida wõiks ametnikkudele mõõduka üüriga wälja anda, siis see mõjuks korterikriisi lahendamiseks mitte vähem kaasa, kui seda saadakse kätte ehituslaenu andmisega erainimestele. Minu arwates oleks see krediit sel teel ära kasutatud korterikriisi lahendamiseks eeskujulikult ja wiljakalt. See ei ole ka midagi uut, et riik ja kogukond oma ametnikkudele korterid ehitawad. Selles asjas meie leiame näiteid Lääne-Euroopast, kus kogukonnad on isegi maju ehitanud wäljauürimiseks eraisikutele, rääkimata riigiametnikkudest.

J. Luur (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui haridusministrium eelarwet siin arutati, siis konstateeriti, et haridusministrium wiimase kuue aasta jooksul suuri edusamme haridustöös on saawutanud. Kuid minu arusaamise järele peab haridustööd ka wäljaspool kooli tegema, meie rahwahulkades, sest meie rahwas, kui teda massiliselt wõtta, on taha jäänud Lääne-Euroopast ja haritud ilmast. Haridusministrium ise teeb ka haridustööd täiskaswanute keskel. Ta annab teatritele ja seltsimajadele toetust, ta on kõigerohkem mahajäänud nurkades, nagu Narowa-taga ja Petserimaal awanud pühapäewakoole jne. Kuid minu arusaamise järele on kõigest sellest ikkagi vähe ja seda haridustööd laiemate rahwahulkade seas tuleb teha intensiivsemalt, kui siiani. Mõödunud aasta lõpul, kui

Riigikogu wiimaseid koosolekuid pidas, wõttis Riigikogu vastu 20. detsembril erakorralistesse kuludesse töö-hoolekandeministrium arwel töökaitse-osakonda rahwa- ja töölistmaja toetamiseks 10 miljonit marka. See summa oli Riigikogu poolt vastu wõetud ja ta awaldati „Riigi Teatajas“ alles 31. detsembril 1923 a. Teatawaks sai see summa tervele rahwale ja riigile ainult ühe päewa jooksul. Arusaadaw, et keegi seda summat tarwitada ja kasutada ei wõinud, nii et see krediit tarwitamata jäi, ja siis juhtus kurb lugu, — esimesel jaanuaril suluti see krediit, ja kõik see summa läks niimoodi rahwaharidusele kaduma. Arwesse wõttes seda, mida ma ette olen kandnud, kui hädatarwilik on minu arusaamise järele haridustöö tegemine meie täiskaswanute hulgas, külas, maal, linnas jne., sest meie rahwa hulgas on inimesi, kes lugeda ja kirjutada ei oska, esinen mina siin wastawa ettepanekuga. Eile õhtul wõttis Riigikogu vastu töö-hoolekandeministri härra Kaarna ettepanekul 5 miljonit marka töölistmaja ehitamiseks. See summa wõeti Riigikogu poolt vastu, ja mina paluksin küll täna ka austatud Riigikogu liikmeid, et see summa — 10 miljonit — ka teie poolt vastu wõetaks ja wiidaks töö-hoolekandeministrium erakorralistesse kuludesse. Just sellepärast, et ainult mõni kuu tagasi teie ise wõtsite selle summa vastu, teie ise leidsite, et see summa on tarwilik, muidu teie teda ju vastu wõtnud ei oleks, paluksin mina küll wäga, et Riigikogu liikmed praegu ka selle asja tähtsust wõtaksid arwesse ja mitte tagasi ei lükkaks minu ettepanekut. Mina olen selle asja suhtes läbi rääkinud ka endise härra Päts'i walitsusega ja härra Päts'i walitsus oli nõus ses asjas vastu tulema, ja lubas seda asja toetada, kui ta Riigikogus arutamisele peaks tulema. Eile õhtul mina rääkisin praeguse töö-hoolekandeministri härra Kaarna'ga, ja härra Kaarna oli ka nõus seda asja toetama ja ütles, et tema omalt poolt midagi selle vastu ei tee, et see krediit tagasi lükkataks. Sellepärast palun Riigikogu liikmeid mitte tagasi lükkata seda 10 miljonit meie rahwamajade toetamiseks. Kui meie wõtame arwesse meie 6—7 miljardilise eelarwe, siis see summa, 10 miljonit, ei ole ju nii suur, ja meie peame sellest ka üle saama, kui meie tahame, et meie rahwamajad mitte lõpulikult ära ei lagune ja et need warandused, mis seal olemas, ära

ei kõduneks. Sellekohase ettepaneku teen kirjalikult.

J. Uibopuu (rhsw.): Lugupeetud rahvasaadikud! Ma teen ettepaneku teedeministeeriumi raudteewalitsuse erakorralistest kuludest peatükk II § 6 — wedurite eelsoendajate ostmiseks üleswõetud 4.500.000 mk. maha kustutada järgmistel põhjustel: Eelarwe alamkomisjonis ja ka eelarwe-komisjonis asja kaaludes selgus, et olemasolewad eelsoendajad ei ole mitte sarnaseid resultaate andnud, et nad ennast ära tasuksid, nüüd on kawatsetud veel 10 eelsoendajat juurde muretseda, katseteks, kas nad üldse ennast ära tasuwad. Meie teame, et wedurid meil peaaegu oma eluea on ära elanud, ja eelsoendajad wõiwad kasulikud olla ainult uute wedurite juures, mingil tingimisel mitte wanade wedurite juures, missugused iseendast juba pubkusele peawad minema. Kui meie nüüd uued eelsoendajad muretseme, siis tuleb wälja, et meie oleme sunnitud nende eelsoendajate järele wedurid muretsema. Selle tõttu palun mina Riigikogu kergel käel mitte 4½ miljonit marka wälja anda, eriti meie raskel majandusaastal, waid ootame nii kaua, kui need eelsoendajad tõesti sarnaseid resultaate annawad, et nad ennast ära tasuwad, ja siis mõtleme nende eelsoendajate juurdemuretsemise peale.

J. Sepp (mo.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Nagu teada, on wanad majad wiimasel ajal täiesti lagunemisele määratud, sest üürid on liiga wäikesed, ja majade parandamine täiesti wõimatu. Rahaministeeriumi erakorralisse eelarwesse on wõetud üles operatsiooni-fondidest elukorterite ehituslaenu täiendamiseks 105.000.000 marka. See summa läheb uute majade ehitamise peale, sellepärast teen ma ettepaneku suurendada rahaministeeriumi erakorralise kulude operatsioonifondide § 3 — elukorterite ehituslaenu täiendamise seadus — 50.000.000 marga wõrra — wanade majade ja elukorterite parandamiseks. Nimelt on suur osa majaomanikka kehwad inimesed, kelle majad wäikesed, mille üür seda ära ei tasu, et neid parandada suudetaks. See majade wananemise ja lagunemise protsess on wiimasel ajal nii suureks läinud, et häwinemise protsess kiiremas tempos areneb, kui uute juurde ehitamine riigi poolt antud kapitaali waral.

Teedeminister **K. Kark**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Lugupeetud Riigikogu liige Uibopuu tegi ettepaneku, kustutada maha teedeministeeriumi riigiraudteede walitsuse erakorralistest kuludest peat. 2 § 6 — wedurite eelsoendajate ostmiseks üleswõetud 4.500.000 mk., põhjendades sellega, et eelarwe-komisjonis olewat selgunud, et need eelsoendajad ei anna soowitawaid tagajärgi. Ma pean küll tõendama, et seda eelarwe-komisjonis ei ole mitte selgunud, waid oli küll riigikontrolli esitaja arwamine, et ühe weduri juures ei ole eelsoendaja neid tagajärgi andnud, mis tema oleks pidanud andma. Selle juures on selgunud, et ühe weduri juures oli eelsoendaja walesti üles seatud, mis oli tingitud sellest, et wedurijuht ei osanud temaga ümber käia. Pärast seda, kui wedurijuht selle weduri pealt kõrwaldati, on küttenormi wähen-datud 10% wõrra, mida kätte saadakse ka teise ülejäänud weduri juures, mis eelsoendajaga praegu warustatud. Sellepärast paluksin mina selle summa üles jätta, saades kätte sellega suure ökonoomia kokkuhoidmises, sest on täiesti majanduslikult otstarbekohane küttekulused wähendada.

Eelarwe-komisjon, läbi waadates teedeministeeriumi eelarwe, kustutas teedeministeeriumi erakorralistest kuludest maha 5 miljonit marka, mis oli määratud laewaliinide toetamiseks. Ma pean tähendama, et meil on praegu kolm laewaliini: Helsingi, Stokholmi ja Stettiini wahel, mis wõistlewad wõraste laewaliinidega. Ja selle wõistluse tagajärjel on hinnad umbes 60% wõrra alla surutud. Arwesse wõttes seda kaubahulka, mis Eestist weetakse ja mis Eestisse weetakse, tähendab see igatahes mitte 5.000.000.—, waid wäga suuri summasid, mis on kokku hoitud meie tööstus- ja põllumajandussaaduste pealt, mis wälja saadetakse. Näiteks, Stokholmi liinil on saadetud peaaegu kõik meie wäljasaadetud wõi ja põllusaadused, kuna wäljamaa laewade peal, mis samal liinil sõidawad, ei ole sellest midagi saadetud. Kui nüüd see wõistlus kaduma peaks, siis jääks arusaadawalt monopool ainult wäljamaa liinipidajate kätte, kel omawahel kokkulepe ja hinnad tõuseksid wastawalt kõrgemaks, kas endise määrani, wõi veel enam. Sellepärast teen ma ettepaneku uuesti üles wõtta laewaliinide toetuseks 5.000.000 marka.

Teiseks on eelarwe-komisjon kutsutanud maha eelarwest 10.000.000 marka A/s. „Aeronaut“ toetuseks. Nagu teada, on ka väljamaal eraõhusõidu-seltside toetamine suurel määral olemas. Mul on andmed olemas Prantsusmaa kohta, kus on 31.000.000 franki selle peale välja antud. Arusaadaw, et eraõhusõidu-seltsid, mis weel sisse töötanud ei ole, ei suuda oma tuludega katta neid kulusid, mis neil on. Väljamaa andmed näitawad, et õhusõiduseltsid saawad oma tuludega katta 45% kuludest, ülejäänud osa kuludest tasutakse neil igalpool riigi summadest toetusena. See toetus on mitmelpool rahaline, teisel pool aga materiaalne. Näiteks Poolas maksetakse neile äratarwitatud bensiin natuuras. Kui nüüd rahalise kitsikuse pärast aktsiaselts „Aeronaut“ peaks ära kaduma wõi oma tegewuse lõpetama, siis ei näe mina mingisugust wõimalust selleks, et mõni uus selts tema asemele tekib ja sellega jääks eraõhusõit Eestis täiesti ära. Mina pean aga tähelepanu juhtima selle peale, et praegu on Tallinn rahwuswahelises õhuühenduses wõetud üheks keskpunktiks, tema peab õhuühendust pidama Saksaamaaga, Soomega, Rootsi ja Wenega. A/s. „Aeronaut“ peale on pandud ühenduse pidamine Riia, Soome ja Peeterburgiga. Peeterburgi ja Riia osaliselt, kuna Soomega täielikult.

Seda arwesse wõttes esinen ettepanekuga, uuesti üles wõtta teedeministeriumi erakorraliste kulude eelarwesse 10 miljonit marka a/s. „Aeronaut“ toetamiseks.

A. Porman (ür.): Rahaministeriumi erakorralistes kuludes on ka sõjaagsete rekwireerimiste kahjutasu 32 miljonit. Enne sõda jäid tööliste palgad tasumata nõndanimetatud portutehastes, nüüd nimetatakse neid sadamatehasteks, raudteetehasteks jne. Mõned on seda kätte saanud, aga teised mitte. Sellekohased kokkuwõtted on tehtud ning on ka rekwireerimiste ja sõjakahjude hindamise komisjonile esitatud ja nüüd oleks waja teada, missugune seisukoht neil on. On seletatud, et Eesti riik ärwis Wene riigi warandused, isegi kullafondi teatud osa, siis oli enne sarnane õiguslik seisukord, et kui keegi ärwis kas surnu waranduse wõi midagi teist, siis tasuti wõlas esimeses järjekorras tööliste palgad. Ka praegu tarwitatakse sarnast õiguslikku korda meie kohtuasutustes. Teiseks, kui

tulid siia Saksa okkupatsiooni wäed, siis makseti töölistele ka vähem palka, kui enne, aga ka siis seletati, et on wõimalik seda wahetasu tasuda. Nüüd on wahekorrad seletatud Eesti wabariigi ja Saksa riigi wahel ja nendes summades figureerisid ka need summad, ja nüüd oleks waja teada, kas tahetakse seda wahetasu tasuda. Nõnda et mina ei tee mingisugust ettepanekut, waid tahaksin ainult kuulda, kuidas seisukord on. Mina kuulsin öeldawat, et see pidada komisjoni kohus olema, aga mina ei ole komisjoni liige ja sellepärast ei tea, kas komisjonis seda küsimust arutatud on, wõi ei.

Edasi peatuksin teedeministeriumi eelarwete juures. Siin on esitatud 10-miljoniline summa töökodade parandamiseks ja wagunite sisseadete täiendamiseks. Nii kui teada, on peatehaste töökodad terwishoidlikult väga halwas seisukorras, ja mina ei hakka kordama kõiki neid puudusi, mis seal on. Mina aga küsiks, kas on nende puuduste kõrvaldamiseks midagi ette nähtud wõi ei.

Siis edasi teine asi, mis meil kordub suwisel ajal ja ka pühade eel raudteel, nimelt kuidas meil inimesi weetakse. Peale klassiwagunite on weel hulk teisi, mida nimetatakse mitme nimega, bagaashiwagunid, loomawagunid ja weel mitmed teised. Meie näeme, kuidas inimesed kas wõi Tallinna ligidal Ülemiste mäel nendest wagunitest peawad maha tulema wõi wagunitesse pääsema. Mina küsiks, kas on eelarwes nende puuduste kõrvaldamiseks mingisuguseid abinõusid ette nähtud wõi tahetakse uusi wagunid osta. Meie rääkisime siin tööpuuduse üle. Kui nüüd oletame, et meil on metsa välja wedada, meil on rauda olemas suurel hulgal, mida wõiks ümber töötada sarnasel korral, kui selleks mingisuguseid abinõusid juurde antakse. Töölised on ilma tööta, ootawad tööd, ja siin oleks waja ainult korraldajat.

Siis oleks mul weel rääkida selle üle, et läinud aastal 8. augustil oli meil asi ees, kui raudtee peatehaste puhaskasu jaotuse seadus arutamisel oli ja II lugemisel wastu wõeti, kuid pärast wõeti aga see seadus tagasi. Kui nüüd arwesse wõtta seda, et inimesi on, kes väikest palka saawad ja mõtlesid sellega ennast puudusest üle aidata. Teeksin ettepaneku teedeministeriumi erakorraliste kulude eelarwe peatükk II punkt 1-a all üles wõtta 2.627.100 marka raudtee peatehaste töölistele ja ametnikkudele ära-

jaotamiseks 4. augustil 1923 a. II lugemisel vastuõetud riigi raudtee peatehaste ja trüükikoja 1922 a. puhaskasu jaotuse seaduse § 3 ettenähtud korras.

O. Pärilin (põl.): Lugupeetud rahwasaadikud! Mina teeksin ettepaneku põllutöökaministeeriumi operatsioonifondi § 3 — laen ühispiimatalitustele — tõsta 30 miljoni marga võrra. Ette on nähtud seal 30 miljoni marka, nii et kogusummas tuleb tõsta laenu piimatalituste ühustele 60 miljoni margani. Seda põhjendan mina sellega, arwesse wõttes, et piimasaadustest kõigesuurem sissetulek ei ole mitte ükski põllumeestele, waid et meie rahwamajandus saab piima ümber tööstuses ühe tähtsa sissetulekuallika. Arwesse wõttes, et läinud aastal on saadud väliswaluutat piimasaaduste eksporteerimisest üle 500 miljoni, kuna aga aasta warem see summa oli üle 200 miljoni, näeme nüüd, et ühe aastaga sissetulek sel alal on üle poole tõusnud. Kuna aga meil puudusid ajakohased piima ümber töötamise ruumid ja sisseseaded, siis oleks tarwis meie põllumeestele toetust anda, arwesse wõttes seda, et möödunud aastal põllumajanduslik sissetulek wäga wäike oli ja et see aasta põllumeestele üldse üks raskematest tundus. Selle tõttu ei ole ka meie põllumeestel rahasummasid nende ette wõtetesse paigutada. Et aga ajakohased ekspordkauba walmistamise kohased meiereid õige kaliks lähewad, umbes 3—4 miljoni wabriku peale, siis käib nende asutamine põllumeestele üle jõu. Aga mitte ükski uute wabrikute asutamised ei nõua meilt summasid, waid meil on ka palju wanu piimaühisusi, mis nõuawad remonti, sest omal ajal asutati meil õige wälkeste kuludega piimawabrikuid, kus peaaesjalikult Pariisi ehk rõösakoore wõid walmistati Peeterburi turu jaoks. Kuna aga nüüd meil see turg kaduma on läinud ja meie wõime opereerida ainult ekspordwõiga, kuid see nõuab, et peab olema ka ajakohane sisseseade. Edasi nõuawad mitmed wähemad wabrikud, kus käsitsi töötati, samuti aurujõu peale ümberkorraldamist ja täiendamist, sest et nad õige primitiivselt sisse seatud on ja keegi neid parandanud ega remonteerinud ei ole. Sellepärast on nüüd niisugused piimakojad täiesti ajast ja arust läinud ja oleks tingimata waja, et neid ümber ehitataks. Samuti on endised mõisate piimakojad waja korda seada, et asunikku-

del, kes on koondunud endiste mõisasüdamete ümber, oleks wõimalik saadud piima ümber töötada. Selleks asunikudel enestel muidugi jõudu ei ole. Kõigist eelpool ettetoodust näeme, kui suur tarwidus on selle laenu järele. Asjatundjad arwawad, et tänawuaastal läheks kunni 100 miljoni marka tarwis, et ajakohaseid piimakodasid sisse seada, aga arwesse wõttes meie rasket majanduslikku seisukorda, ei nõua põllumeeste rühm mitte nii suurt summat, waid arwab, et juba 60 miljoni saaksime meie nii mõnegi piimakoja juurde ehitada ja mõne uuesti ümber remonteerida. Peale selle nõuaks wast summasid weel meie teine piima ümber töötamise wiis, see on juustusaaduste walmistamine, mis endisel ajal oli Balti maades suur tähtis tööstusharu, mis aga nüüd kokku on warisenud ühes suurmaapidamisega. Üks Soome piimaasjanduse tundja dr. Pehkonen ütles kord oma kõnes, et Soome piimaühisustel oleks soowitaw juustutööstuse peale üle minna, sest et selleks nüüd paras aeg on, Balti riigid olla frondist wälja löödud ja nendest enam juustuwalmistajat ei olla. Tema arwab, et terwe meespõlw mööda läheb, enne kui Balti riigid nii kaugele jõuawad, et nad uuesti juustutööstusele wõiwad asuda. Meie muidugi nii pessimistlikult selle peale ei waata, aga siiski peame katsuma seda korraldada riikliku laenu abil, et meie selle ülitähtsa tööstusharu jälle endiselt jalule seada saaksime ja et meie wõiksime oma põllumajanduslikka saadusi paremini ümber töötada. Just juustutööstuse kaudu wõime meie selle abfalli, mis wõitööstuse juures on kooritud piim, kasulikult ümber töötada ja sellest õige head raha saada, mis aga praegu meie praeguse wõitööstuse juures õige suurelt osalt kaduma läheb ja temast palju midagi sisse ei osata teha. Kõike kokku wõttes näeme, et sellel laenul on rahwamajanduslikust seisukohast waadates õige suur tähtsus, ja sellepärast oleks tarwilik, austatud rahwasaadikud, seda laenu toetada. Mina teen ettepaneku, et põllutöökaministeeriumi operatsioonifondi § 3 laen ühispiimatalitustele saaks 30 miljoni marga võrra suurendatud.

K. Tonkman (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Arwesse wõttes meie põllumajanduse edenemise ajajärku ja teiselt poolt suurt kapitaali puudust, mis põllumeestel praegusel ajal on, ja et läi-

nud aasta põllumeestele wäga kehwa aasta oli, kus neil mitte igaks ettewõtteks raha ei jätku, oleks waja, et riik wastawat toetuslaenu annaks. Läänud aastal määras Riigikogu eriseadusega 60 miljonit marka maaparanduse laenuks. Sellest 60 miljonist margast on praegu waewalt weel järel ainult 20 miljonit. Põhja osakonna keskseltsi büroost teatid küsides teatati, et praegu on suur ja elaw nõudmine maaparanduse laenu järele. Näha on, et sellest wäikesest osast rahast, mis weel järel, maaparanduseks käesolewaks aastaks ei jätku. Põllumeeste poolt on Põhja osakonna põllumeeste keskseltsi juures üle 8 tuhande dessatiini maad üles antud, kes soowiwad eestulewal suwel eelplaanisid teha lasta ja ühtlasi tahawad maaparanduse otstarbeks ka laenu saada. See oleks ühelt poolt. Teiselt poolt on suur-tööstuse kriisi ette näha, kus töölised wabrikutest lahti saawad, mitmed ehitustööd ka tegemata jääwad ja üldiselt töötatööliste hulk iga päewaga kaswab. Kui põllumehed maaparanduseks laenu saaksid — saaksid nii paljud töölised maaparanduse alal tööd. Julgeksin mina Riigikogule esineda ettepanekuga, et põllutöoministeriumi operatsioonifondi suurendada maaparanduse alal 20 miljoni marga wõrra. Suurendamine põhjeneks eelpoolnimetatud asjaoludel.

J. Uibopuu (rhws.): Lugupeetud rahwasaadikud! Mina juba enne tähen-dasin wähendus-ettepaneku juures, et meil tuleks eelsoendajate muretsemises ära oodata, kuipalju annawad nad tarwitamise juures tagajärgi, ehk kas nad tasuwad ennast ära wõi mitte. (O. Amberg, krst.: Ärge sellest rääkige, millest Teie ei tea.) Mina ei ole, härra Amberg, Teie käest teadmisi kerjanud. Siin härra teedeminister tõendas, et on andmed, mis näitawad, kas ta ennast ära tasub: ühe weduri peal olla ta halwasti üles seatud olnud ja seal ei olla ta ära tasanud — teise peal on ta aga näidanud, et ta ennast ära tasub. Ka riigikontrolli poolt toodi andmed ette, et ühede peal andis tagajärgi, aga teiste peal, mis olid äraiganenud, ei ole mitte andnud. Mul ei ole käepärast andmeid, kuipalju äraiganenud ja reserwi laskmist ootawaid wedurid on, kuid igatahes on neid rohkesti ja üle terve riigi on ainult üks wedur, mille peal eelsoendaja ennast

ära tasub. Wanadele weduritele uusi eelsoendajaid muretseda ei maksaks, muidu tuleks lõppude-lõpuks uute eelsoendajate järele uusi wedurid muretseda. Siin tehti terve rida ettepanekuid, mis põllumajanduslikule arenemisele tarwilikud on ja siin, kus tõesti tarwilik on, kahtleme summade wäljaandmise juures, aga niisuguste asjade juures kui eelsoendajad, minu arwates tuleb kaaluda tõsiselt ja mitte katsete peale toetust anda.

Peale selle tahtsin tähendada, et ma isiklikult „Aeronauti“ toetamise poolt olen ja eelarwe alamkommisjonis tegin, kui komisjoni aruandja ettepaneku toetussumma üles wõtta, kuid mitte toetussummana, waid laenuna, sellepärast, et kui meie laewaomanikkudele ei wõtnud laenuna 20.000.000 mk. üles, siis ei tuleks siin ka otsekohe toetust anda. See kutsub nurina wälja, et laewaomanikkudele ei anta laenu, kuna teistele toetust antakse. (K. Päts, põl.: See on uus asi ja seda peab ikka toetama.) Seda rohkem, et „Aeronauti“ juhatus oli sellega nõus, et kui nemad laenu 1 wõi 2%-ga saaksid, siis oleksid tänulikud ja maksaksid protsendid. Mul on käes „Aeronauti“ aruanne, kus näidatakse, et nad oma peale kohustused on wõtnud osa liini ülewal pidada, mis Helsingi ja Peeterburi wahel on. Kui meie nendele toetust laenuna ei anna, lööme nad liinist wälja ja nad ei saa lepingu järele õhuliini pidada. Mina toetan ettepanekut, see summa üles wõtta tingimisega, et see ei oleks mitte toetussumma, waid laen.

Mis puutub laewasõidu liinidesse, siis wõiks see summa siin küll toetusena olla. Meie teame, kuidas meie naaberriigid hoolitsewad selle eest, et lihtsalt teisi liine wälja wõistelda, ja kui naaberriigid meid wälja wõistlewad, siis isenesest mõista, meie laewasõidu ametkond on sunnitud tagaplaanile wõi suremisele minema. See aga riiklikult ega riigimajanduslikult seisukohalt kasulik ei ole. Minu arwates peaks Riigikogu, kui tahetakse laenusid ja toetusi andma hakata, just eelsoendajate peale mitte andma, selle peale mõtlema, et tarwis on ära oodata katsed, mis näitawad, kas nad tasuwad ennast ära wõi mitte ja toetust andma nendele — mis hädatarwilikud on.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on rkl. Kornel'il.

K. Kornel (rhw.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kirjeldades teedeministeeriumi eelarwe arutamise käiku eelarwe-komisjonis, juhtisin ma tähelpanu sellele, et meil tarvilik oleks võimaldada laewaehitajatele krediite. See nõudmine lükati eelarwe-komisjoni ja alamkomisjoni poolt tagasi selle põhjendusega, et enne tuleks seadus välja töötada, mille põhjal oleks võimalik laenu anda. Kuid tegelikult on seda võimalik makswa Wene seaduse põhjal. Silmas pidades, et eelarwe-komisjonis mingisugust wastawat summat arutamisel ei olnud, ei tahaks ka mina ettepanekut kindla summa asjus teha, waid esitan ainult soowiawalduse, mille põhjendused ma eelmisel korral ette tõi. Ma arwan, et need põhjendused Riigikogu liigetel weel meeles on, sellepärast ei hakka ma neid enam kordama, waid kannan ainult oma soowiawalduse ette: „Riigikogu awaldab soowi — Wabariigi Walitsus esitagu Riigikogule kaubalaewastiku väljaarendamise kawa, võimaldades laewaehitajatele hädatarwilikku laenu.“

Teedeminister K. Kark: Lugupeetud rahwasaadikud! Tagasi tulles eelsoendajate küsimuse juurde, pean tähendama, et eelsoendajad ei ole mitte ükski teoreetiliselt oma wõimet näidanud, waid ka tegelikult. Kui aga tahetakse seda edasi lükata, see on igatahes Riigikogu wõimuses, kas edasi lükata, wõi mitte. Ma pean nüüd tähendama ainult, et tegelikud tagajärjed on kütteainete kokkuhoidmises.

Siis, teedeministeeriumi erakorralise eelarwe peatükk IV punkt 13 on üles wõetud 340.000 marka jäämurdja „Suur Tõlli“ kinnitamiseks tema töö ajal. Sellepärast, et jää kauem on kestnud, kui seda ette on arwatud, oldi sunnitud jäämurdjat „Suur Tõlli“ pikema aja peale kinnitama. Sellega tuleks see summa, mis oli kinnituseks ette nähtud, suurendada 470.000 marga wõrra. See summa läheks jäämurdja „Suur Tõlli“ kinnitamise pikendamiseks ühe kuu wõrra. Selle kohta on ka wastaw Wabariigi Walitsuse otsus.

J. Wain (sd.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Mina ei paneks teie kannatust mitte pikaks ajaks kaalu peale, aga siiski ei saa mööda, et teha mõned märkused nende erakorraliste krediitide

juures. Ma peaksin nende kohta üldiselt ütleva, et krediitide alal meil selget pilti kunagi olnud ei ole. Tööd peaksid kõik olema kindlate ja kestwate plaanide järele läbi wiidawad. Nüüd on meil aga nii ühel kui teisel alal wäga suured wäärnähtused ette tulnud. Meil on rohkem kulusid, aga töödest saadakse wähem tagajärgi kätte.

Ma käsitaksin kõigepealt maaparandustööde küsimust. Täiesti wõib ühineda kõigi wäidetega, mida Riigikogu liige härra Tonkman ette tõi: on küllalt plaane olemas, aga tööpuudust on ette näha ja seda tuleb katsuda pehmendada tööandmisega jne. jne. Kuid siinjuures wõttes näiteks täna 20 miljonile teist 20 miljonit lisaks, meil selget pilti ei ole, kas riiklikult kõik tööd ära tehakse, mille peale eelarwes summad antud on, wõi ei suuda ta neid mitte ära teha, mis võimaldaks eraisikutel teatawaid, oma poolt ette wõtawaid töid läbi wiia. Mina arwan, et riigi peale on ju sarnased tööd pandud, nagu jõgede süwendamine, peakraawide kaewamine jne. Neid töid eraisikute peale panna ei saa sellepärast, et kõiki asjast aineliselt huwitatuid kulude kandmisest osa wõtma sundida on wõimatu raske. Kui otstarbekohased need tööd aga oleksid, selleks wõin tuua näite oma sündimise ja kaswamise paigast, see on Nawesti jõe ümbrusest. See jõgi nõuab süwendamist mõne jala wõrra. Süwendamise plaan on juba walmis, ja kui see töö tehtaks, siis wõidaksid maaomanikud, kes jõekaldaid mööda kunni 20 wersta ülemal. Kui see peatöö oleks tehtud, siis inimestel enestel oleks võimalik gruppideina kui ka üksikult edasi töötada; wähemaid rahwahulke oleks kergem ühe mütsi alla saada. Wõhmas peetud karjapäewal tuldi üldisele arwamisele, et selle jõe süwendamine tuleks esimeses jones läbi wiia. Seal ei oleks rohkem tarwis ära teha, kui kolmest kohast jõe põhja süwendada. Meile ei ole antud mingisugust üleriiklikku pilti, ülewaadet, missuguses järjekorras riiklikka maaparandustöid peaks tegema; samuti ei tea meie, kas on riigil praegu nii palju krediite, et ta suudaks nii palju tööd ära teha, mis eraettewõtjatele võimaldaks omal jõul tööd jätkata. Mina ei waidle nendele summadele wastu, waid ma olen nii Riigikogus, kui ka väljaspool Riigikogu alati toonitanud, et maaparandustöödele meil on andeksandmata wähe krediite antud.

Meil on waieldud 10.000.000 marga üle, mis üleriiklikkude tööde peale on aastas määratud, nagu wisataks 10.000.000 mk. wette, aga ei paigutataks mitte millegi peale. Ma mäletan, et need kolm aastat, mil ma põllutöoministeeriumi eelarwe-kommissjonis tööd olen teinud, kõneldi alati 11—12 miljoni juures mitu ja mitu koosolekut. Täna tuleb sellekohane ettepanek wõrdlemisi ootamata, kuid loodan, et meie rühm tema poolt hääletab.

Samuti käsitaksin mina natukene meie piimaühisuste küsimust. Ja siin pean tähendama, et sellel alal on teatud wäärnähtused olemas. Meie piimaühisused olid, nad on ju õieti meie wiimaste aastakümnete saadused, ehitatud üles laenudega. Need laenud tasuti ühe rubla eest 1½ marka makstes; liikmed waatawad nüüd ühisuste loonete kui oma majade peale. Mina wõiksin teile näiteks tuua, kus ühisustesse ei wõeta uusi liikmeid. Ma tean piimaühisusi, kus piima-toojaid on 600, aga liikmeid ainult 80. (W a h e l h ü ü d e d p ö l l u m e e s t e k e s k e l t.) Meie ei saa tõepoolest sundida kedagi liikmeks wastu wõtma, aga kui antakse ühistegelisele ette wõttele laenu, ja see laen ei ole mitte sarnaste kõrgete protsentidega, kui pangast wõttes, siis peaks igatahes ühistegelisel ette wõttel ka puht ühistegelise ette wõtte iseloom olema. Samuti wõiksin piimaühisusi nimetada, aga ma usun, et neid ka teistes kohtades on, kus näiteks ühisusse asunikka wastu ei wõeta. (W a h e l h ü ü d e d p ö l l u m e e s t e k e s k e l t: Ei ole õige!) Ei ole õige? Arwate? Siis räägime weel. Wõin öelda, minu oma kodu ümbruses on piimaühisusi, kus ühisuste liikmete wahel oli suur sõda enne, kui asunikka wastu wõtma hakati. Mina wõin öelda, et need teated minul täpsed on, sest et mina nad oma kodust sain. Meie aga, kui tahame piimasaaduste wäljawedu suurendada, siis peame ka piimaühisusi paremini korraldama. On aga tingimata tarwilik, et saaduste walmistamist katsutaks kõigile rahwakihtidele wõimalikult kasutoowamaks teha. Sellepärast arwan mina, et põllutöoministeerium laenude wäljaandmise juures neid aluseid arwesse wõtab ja üheks nõudmiseks üles seab, et ühisused, kes riikliku laenu abil jalule tõusta tahawad, poliitiliselt wiimase wõimaluseni erapooletud oleksid ja jätaksid parteilise waimu wälja. (W a h e l h ü ü d e d p ö l -

lumeeste poolt.) Wäga hea, teie arwate, et poliitikat ei aeta. Aga mina wõin teile nimesid nimetada, kellele wilja-seemneks laenu ei antud, sest et laenu-tahtja kogupõllumeeste liige ei ole. Mina ütlesin seda teile selleks, et teie teaksite, et need asjad kõik ka wäljaspool teada on, ja mitte ainult põllumeestekogudes, ja et nendest teinekord wõidakse rohkem rääkida, kui seda praegu teen, ja et teinekord samastel põhjustel ühede kui teiste krediitide wastu wõidakse hääletada.

Peale selle käsitatakse meil samuti ka ehituslaenude küsimust. Sellel alal, nagu eriti ka maaparanduse krediitide alal, ei ole selgust olnud. Meie oleme ehitanud nüüd juba 2 aastat riigilaenuga ja nende 2 aasta kestes on harilikult ehituse algusega wõimalik peale hakata olnud märtsi- ja aprillikuus. Meil on raiutud Tallinnas aprillikuus maja alusmüüride jaoks kraawe külmanud maa sisse, ja selle tõttu on keldriauk ja alusmüüride kraawid mitu, mitu korda rohkem maksma läinud, kui see harilikult maksab. Juba ainult selle põhjuse pärast peaks selge olema, et niimoodi ehituslaenu anda, nagu seda senni on antud ja nagu meil ka tänawu kewadel kawatsetakse anda, see on aprilli- ja maikuus, igatahes ei ole wiljakas, ei ole majanduslikult kasulik ja ei ole ka mitmel teisel põhjusel kasulik. Samuti wõtame materjaalide wedu. Kujutage ette, nõutakse ehitusühisuselt, et kui nemad ehitada tahawad, maja teatud suuruses peab olema. Inimesed, kes ise korra laenu peale wälja lähewad, ei jõua ega julge oma kapitaaliga seda teha, sest korter läheks liiga kalliks. Kui keegi laenuga spekuleerib, arwestamiseks seda nimetada ei saa, wõib tema ehitustöid hilisel kewadel peale hakata, ratastel materjaali wedama. (J. Sepp, mo.: Mis Teie ütlete remontlaenu kohta?) Remontlaenu kohta asun mina sellele seisukohale, et praeguste üüride juures põhjalikka remonte teha ei saa, aga laenu anda peremeestele nende remontide peale, mida üürnikud ise teewad, sel ei ole siis mingisugust mõtet. Eestkätt tuleks juhtida tähelpanu nende majade peale, mis praegu sarnases seisukorras on, et nendes elada ei wõi, need tulewad elukõlbulisteks teha ja selleks wajatakse kapitaalremonti. Mina arwan, et hüpoteekpank need laenud wäga hästi korraldaks. Aga remontide peale riigilt

laenu saama minna, oleks pisut kiire. (Wahelhiüie paremalt poolt: Wäga kiire!) Olgu siis, wäga kiire. Kuid pangas oli see summa juba warem arutamisel.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek

on tehtud koosolek lõpetada. (Hääle-tatakse.) Koosoleku lõpetamise ettepaneku poolt on 21, vastu 14 häält, seega on ettepanek vastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.